

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Första Kammaren. N:o 22.

Tisdagen den 10 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2.30 e. m.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 23, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om vissa ändringar i förordningen angående bevilning af fast egendom samt af inkomst den 3 december 1897.

Justerades protokollet för den 3 i denna månad.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets memorial:

n:o 23, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 21, i anledning af väckta motioner om ändring i tullsatserna för vissa kopparfabrikat; och

n:o 24, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets memorial n:o 22, angående höjning af tullen å vissa slag af elektriska maskiner; äfvensom

bankoutskottets memorial n:o 4, om användande af bankovinsten för år 1902.

Vid föredragning af herr af *Buréns* den 7 i denna månad bordlagda motion, n:o 48, angående skrifvelse till Konungen i fråga om införande i folkskolor och elementarläroverk af undervisning i skogs-vård m. m., beslöt kammaren hänvisa denna motion till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

---

*Motion i fråga
om skogsvårds-
avgifter m. m.*

Föredrogs den af herr *Bremberg* den 7 innevarande månad väckta och då bordlagda motionen, n:o 49, angående skrivelse till Konungen i fråga om skogsvårdsavgifter m. m.

Herr *Bremberg*: Jag skall bedja, att min motion, n:o 49, delas så, att hvad jag föreslagit med anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 46 blir en motion och det öfriga en annan.

Denna anhållan bifölls, hvarefter ifrågavarande motion i enlighet därmed fördelades i två motioner, af hvilka den ena fick bibehålla ordningsnumret 49 och ofvannämnda öfverskrift samt den andra erhöll n:o 50 och öfverskriften »i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående vård af enskildes skogar och till lag angående skyddsskogar»;

och blefvo motionerna därpå hänvisade till särskilda utskottet n:o 2.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 7 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 10, äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda memorial och utlåtande n:is 36 och 37.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2.42 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna*.

Onsdagen den 11 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 4 i denna månad.

Upplästes ett inlämnadt läkareintyg af följande lydelse:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare herr universitetskansleren *G. F. Gilljam* på grund af sjukdom (bronchitis acuta) är förhindrad att under den närmaste tiden bevista Riksdagens förhandlingar intygas härmed.

Stockholm den 10 mars 1903.

J. F. Svedberg.

Med. dr.

Anmälades och bordlades:

sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande n:o 1, med anledning af väckta motioner angående beskattning af utlänningar för konserter och dramatiska eller andra föreställningar; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förenkling i sättet för markegångsprisens bestämmande.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 24, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade järnvägar; samt

n:o 25, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar.

Vid föredragning af bevillningsutskottets under gårdagen bordlagda memorial:

n:o 23, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 21, i anledning af väckta motioner om ändring i tullsatserna för vissa kopparfabrikat, och

n:e 24, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets memorial n:o 22, angående höjning af tullen å vissa slag af elektriska maskiner,
godkändes de föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bankoutskottets nästlidne dag bordlagda memorial n:o 4.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 7 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens nionde hufvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Punkterna 1—4.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

*Ifrågasatt
anslag till
ytterligare tre
landbruks-
ingenjörer.*

Herr Hägglund: Herr grefve och talman! Mina herrar! Såsom af statsutskottets föreliggande betänkande i anledning af min motion framgår, ägde vi här i landet redan år 1874 12 landbruksingenjörer, och dessa landbruksingenjörers tjänstgöringsområde utgjorde vid den tiden tvänne län i genomsnitt. På denna punkt stå vi ännu beträffande Västernorrlands och Jämtlands län, oaktadt landbruksingenjörernas antal under årens lopp så småningom ökats, så att de år 1884 utgjorde 20 och år 1892 21.

Under de 19 sist förflutna åren, eller från och med år 1884, har sålunda endast en ny landbruksingenjör inom landet blifvit anställd.

Vid sådant förhållande torde det nu icke få anses för tidigt, att flere landbruksingenjörer anställas, så att behofvet af deras verksamhet i någon mån må tillfredsställas. Upprepade påminnelser hafva också i denna riktning blifvit framställda hos landbruksstyrelsen, bland annat af kungl. hushållningssällskapet i Västernorrlands län, hvilket gjort trenne särskilda framställningar i ämnet, dock utan resultat.

Arealen inom de fyra nordligaste länen utgör i det närmaste $\frac{5}{8}$ af landets hela område, och på denna ofantliga yta finnas icke flere än tre landbruksingenjörer anställda, då däremot inom landets

öfriga delar finnas icke mindre än 18 landtbruksingenjörer. Denna fördelning eller placering synes mig icke fullt rättvis och billig emot Norrland.

När och hvar den s. k. stora norrlandsfrågan, som under de senare åren kommit upp på dagordningen, kommer på tal, hör man ofta sägas och med skärpa framhållas, åtminstone ifrån vissa håll, att bönderna däruppe i Norrland skola mera befrita sig om att på ett mera modernt och effektivt sätt sköta sitt jordbruk.

Man menar då, att, ifall de det göra, de utan risk och våda skola kunna öfverlåta sina skogstillgångar till de stora bolagen och godt lefva allenast på jordbruksnäringen.

Om det under detta tal ligger någon sanning och något allvar, så är det väl från statens synpunkt en ofafvislig plikt att se till, att dessa bönder och jordbrukare däruppe komma i rikligare tillfälle att få kännedom om de nya metoder, som äro nödvändiga för jordbrukets rätta skötsel. Det kan dock icke vara väl bestämdt åtminstone hvad beträffar Västernorrlands län, där förhållandena äro sådana, att den för Västernorrlands och Jämtlands län gemensamt anställde landtbruksingenjören är boende inom Jämtlands län, där han har mer än tillräckligt arbete, så att Västernorrlands läns jordbrukare hittills icke hafva erhållit någon nytta af hans verksamhet.

Däremot hafva västernorränningarne varit hänvisade till landtbruksingenjören i Kalmar län.

Denne landtbruksingenjör är dock gifvetvis upptagen af de göromål, som förekomma inom det län, där han är anställd, och afståndet mellan Kalmar och Västernorrlands län utgör för öfrigt 100 mil. Visst är det en sanning, att vi norrlänningar icke äro synnerligen skuggrädda för de stora afstånden, men 100 mil är dock ett så pass stort afstånd, att verkningarne däraf i detta fall måste visa sig. Större delen af Västernorrlands läns innebyggare veta ännu icke den dag, som i dag är, hvar de hafva sin landtbruksingenjör, ja, många veta icke ens, att staten tillhandahåller dem kostnadsfri undervisning af landtbruksingenjör.

Vill man verkligen på allvar bibehålla och om möjligt söka föröka den själfägande bondestammen däruppe, så är det enligt min åsikt en ofafvislig plikt att också söka än mer befrämja och utveckla jordbruksnäringen i Norrland. Detta är så mycket mera af behofvet påkalladt, som jordbrukarne därstädes hafva att täfla med storindustrien i fråga om arbetskostnaderna, och beträffande denna täflan hyser jag den farhågan, att jordbrukarne skola komma att duka under, i den mån och med den hastighet, som den jordbrukande befolkningen däruppe förminskar eller förintar sina skogstillgångar.

Med hvad jag sålunda haft äran anföra och under återopande af min motivering i motionen, har jag enligt min åsikt till fullo ådagalagt behofvet af flere landtbruksingenjörer i synnerhet i Norrland.

Jag skall dock, herr grefve och talman, då jag af statsutskottets motivering erhållit viss förhoppning om att Riksdagen skall behjerta detta behof, så snart Kungl. Maj:t därom gör framställning — och

*Ifrågasatt
anslag till
ytterligare
tre landtbruks-
ingenjörer.
(Forts.)*

jag hoppas, att detta icke skall låta vänta på sig så länge — icke nu framkomma med något yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets i föreliggande punkt gjorda hemställan.

Punkterna 6—16.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Om anslag till
upphjälpande
af jordbruket i
Väster- och
Norrbotten.*

Punkten 17.

Herr Bremberg: Det förvånar mig ganska mycket, att statsutskottet icke kunnat biträda min motion. Det torde ledsamt nog vara gifvet, att, då den nu blifvit hänvisad till norrlandskommittén, den där får hvila i många år, utan att vinna någon lösning.

Hvad jag begärt är ju icke mycket. Jag vill ju ingenting annat än skaffa kunskap till de nordliga länens befolkning, så att den i framtiden skall kunna odla sina myrar och därigenom skaffa sig foder för en större kreatursstam.

Del är ju alldeles klart, att i och med detsamma, som industrien växer, äfven befolkningen däruppe växer, och då dessa nordliga län redan förut icke kunnat föda en stor kreatursstam, som blifver behöflig, så är det ju tydligt, att de icke heller i framtiden under nuvarande förhållanden skola kunna göra det. Då måste naturligtvis också hvarje gång, som ett nödår inträffar, nöden blifva allt större. Det vore då bättre, synes det mig, att använda litet pengar för att kunna drifva fram jordbruket, så att man icke under svåra år skulle behöfva gifva befolkningen allmosor, såsom nu sker.

Då emellertid statsutskottet ändock har visat sig mycket välvilligt i sin motivering, hoppas jag, att Kungl. Maj:t skall taga upp frågan till en annan Riksdag, och jag skall därför nu icke göra något yrkande.

Herr Wijk: Då motionären slutade med att icke göra något yrkande, kunde det ju kanske vara onödigt att vidare upptaga kammarens tid, men jag vill dock påpeka, eftersom motionären begär 400,000 kronor till ibland annat försöksfältens anordnande, att Kungl. Maj:t i en annan punkt under nionde hufvudtiteln har begärt ett anslag till tvenne assistenter vid en kemisk-växtbiologisk anstalt i Luleå för att åstadkomma försöksstationer i Norrbottens län. Vidare finnes ju äfven ett anslag för befrämjande af det mindre jordbruket, afsedt för hela landet, och Norrbotten och Västerbotten hafva ju lika väl som andra landsdelar rättighet att söka erhålla del af detta anslag.

Då dessutom en norrlandskommitté nu är tillsatt för att utreda förhållandena i vissa jordbrukshänseenden, så synes det mig väl mycket begärtdt, att Riksdagen skulle bifalla den föreliggande motionen.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, biföll kammaren utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Punkten 18.

*Anslag till
svinafvelns be-
främjande.*

Herr statsrådet Odelberg: Huru stor min tacksamhet än är emot statsutskottet, som i år så välvilligt behandlat den nionde hufvudtiteln, så anser jag mig likväl icke förhindrad att protestera emot det slut, hvartill utskottet kommit i den nu föredragna punkten.

Den verkliga beklagansvärda tillbakagång, som alltsedan år 1895 ägt rum beträffande svinskötseln i vårt land, hvilken tillbakagång är skönjbar i den kollosala ökningen af importen, på samma gång som exporten af fläsk i så väsentlig grad nedgått, synes mig med nödvändighet bjuda, att från statens sida någonting åtgöres för att råda bot för detta missförhållande, helst som äfven under nuvarande förhållanden en lönande svinskötsel ej bör vara omöjlig här i landet.

Hushållningssällskapens ombud, som voro samlade här i Stockholm år 1901, hade också denna fråga till behandling, och den öfverläggning, som då fördes, resulterade i en skrifvelse till landtbruksstyrelsen med begäran om åtgärders vidtagande, för att en statskonsulent i svinskötsel måtte blifva anställd. Landtbruksstyrelsen, som till fullo delade ombudens uppfattning, har också hos Kungl. Maj:t därom gjort framställning.

För min del är jag också af den åsikten, att hvad som för närvarande i detta afseende kan göras ifrån statens sida, det är att anställa en sådan konsulent. Kungl. Maj:t har nu också hos Riksdagen begärt 5,000 kronor för ändamålet i fråga, däraf dock 3,000 kronor beräknats som arfvode och 2,000 kronor som reseersättning.

Statsutskottet har ju välvilligt velat ställa 5,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande, men ej för att anställa en konsulent, utan föreslår, att beloppet skall, i enlighet med en af herr Carlheim-Gyllensköld i Andra Kammaren väckt motion, fördelas bland hushållningssällskapen till svinafvelns förbättrande.

Jag får för min del bekänna, att jag, då jag först tog del af motionen, icke trodde, att det var motionärens allvarliga mening att för densamma kunna vinna gehör i statsutskottet, utan jag trodde snarare, att motionen framkommit för att motarbeta Kungl. Maj:ts förslag.

De jämförelsevis små pekuniära uppoffringar, som behöfva göras i de olika orterna för att upphjälpa svinskötseln, det må nu vara vare sig genom inköp af afvelsdjur, upprättande af afvelscentra eller premiering af svinkreatur eller andra åtgärder, äro icke större, än att hushållningssällskapen mycket väl utan något bidrag af statsmedel böra kunna komma ut med dem. Icke heller utgöra 5,000 kronor, fördelade på 26 hushållningssällskap, således 200 a 300 kronor för hvarje, en tillräcklig väckelse för hushållningssällskapen att öka sina anslag för svinskötselns befrämjande. Det är icke penningar, vi behöfva till hushållningssällskapen, ty de reda sig nog med de medel, de hafva,

Anslag till
svinafvelns be-
främjande.
(Forts.)

utan det är upplysning, undervisning och initiativ, som behöfvas i de olika orterna. Och hvad tron I, mine herrar, att en duglig konsulent, som är intresserad för sin uppgift, icke skall kunna uträtta genom att hålla föredrag vid hushållningssällskapens, landtmannaföreningars och landtbruksklubbars sammanträden eller genom att tillhandagå jordbrukarne med upplysningar vid inköp af afvelsdjur, vid upprättande af förslag eller ritningar till svingårdar eller svinstallar, vid uppgörande af utfodringsförslag o. s. v.? En mycket stor uppgift, som han har att fylla, är ock att försöka verka för, att renhållningen i våra städer ordnas på ett sådant sätt, att den massa med köksaffall, som nu helt och hållet förfares, blefve tillvaratagen, såsom man försökt göra i en stad, nämligen Eskilstuna. Och hvad tron I icke, mine herrar, en styrelse, under hvilken en sådan tjänsteman skulle sortera, borde hafva för nytta af hans arbete vid befrämjandet af denna gren af landtbruket?

Jag vet väl, att statsutskottet hyser en panisk förskräckelse för beviljandet af medel för anställandet af tjänstemän, och jag undrar icke alls därpå, ty det är ju helt och hållet beroende på, hvilken person för ändamålet förvärfvas, om medlen skola komma till någon nytta eller icke. Kungl. Maj:t har dock härvidlag varit så försiktig att begära medlen på extra stat, för att, om den rätte personen ej erhålles eller om åtgärden befinnes icke vara lämplig, Riksdagen då när som helst må kunna draga in anslaget.

Jag är emellertid statsutskottet mycket tacksam, som velat ställa dessa medel till Kungl. Maj:ts förfogande, och jag är ock fullt förvissad om att de skola finna användning, men jag är däremot ej fullt öfvertygad om att användningen kommer att blifva till Riksdagens belåtenhet.

Då emellertid en ledamot af statsutskottet, som tillika är en framstående jordbrukare och ordförande i ett hushållningssällskap, reserverat sig emot utskottets hemställan och yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag, så skall jag, såsom ledamot af denna kammare, anhålla att äfven få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Wijk: Det är ju gifvet, att i denna fråga såsom i många andra olika åsikter skola framträda. Så har nu här inom statsutskottet den uppfattningen gjort sig gällande, att man skulle nå det mål, hvartill man ville komma, fortare och bättre genom att understödja hushållningssällskapen än genom att anställa en konsulent för hela riket. Man har icke trott, att anställandet af en dylik tjänsteman skulle kunna hafva den stora verkan, som Kungl. Maj:t har velat se uti en sådan åtgärd. Jag erkänner fullväl och instämmer därvid i uttalandet från statsrådsbänken, att, om man endast skulle hålla sig till de 5,000 kronorna, detta belopp är alldeles för ringa och, sedt från den synpunkten, skulle jag för min del helst vara med om att afslå motionen. Men ett afslag skulle lätt kunna uppfattas som att man ej ville göra något för att befrämja denna näringsgren, och för en sådan tydning bör man ej utsätta sig. Det är visserligen sant, att 5,000 kronor, fördelade på hushållningssällskapen,

äro en bagatellsumma, men det står ju Kungl. Maj:t fritt att till ett kommande år begära ett större anslag, och jag hoppas också, att Kungl. Maj:t, om så erfordras, kommer med en dylik framställning.

Det är på grund af dessa förhållanden, som jag för min enskilda del biträdt herr Carlheim-Gyllenskölds motion, och ber därför nu att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tamm, Hugo: För min del erkänner jag, att jag fullkomligt delar statsutskottets uppfattning däri, att det icke kan vara skäl att anställa en konsulent, och därom skall jag ej vidare yttra mig. Men däremot vill jag säga, att på mig gjorde de skäl intryck, som af herr statsrådet framfördes för att detta lilla anslag, som utgör knappt 200 kronor för hvarje hushållningssällskap, icke skall beviljas alls. Enligt min uppfattning gick herr statsrådets anförande ut på att antingen en konsulent skulle anställas eller att frågan på de skäl, som anfördes, skulle rent afslås. Jag får säga, att jag anser skälen för den sista åsikten så talande, att jag för min del skall understödja honom däri.

Jag anhåller om rent afslag.

Friherre Klingspor: Jag har begärt ordet med anledning af en passus i jordbruksministerns uttalande till statsrådsprotokollet i denna fråga. Här står nämligen nederst på sid. 63 i statsutskottets betänkande: »Det af landbruksstyrelsen uti dess underdåniga skrifvelse till buds för sådant pris, att produktionen af fläsk inom landet icke förslår att fylla det förefintliga behofvet, påkallar utan tvifvel ett allvarligt beaktande.

Den förnämsta anledningen därtill, att svinafveln icke intager den plats inom vår landthushållning, densamma rätteligen borde tillkomma, är enligt mitt förmenande otvifvelaktigt att söka däri, att icke något för svinuppfödning lämpligt fodermedel står jordbrukarne till buds för sådant pris, att med användande däraf en lönande fläskproduktion kan bedrivas, och måste jag på grund häraf äfven såsom min åsikt uttala, att, för så vidt ett verkligt uppsving i stort sedt inom svinafveln i landet skall kunna förväntas, med nödvändighet påkallas åtgärder i syfte att bereda möjlighet för svinuppfödare att till antagligt pris kunna förskaffa sig ett dylikt fodermedel»; och i nästa punkt står: »I detta ämne lärer jag emellertid få tillfälle att i annat sammanhang inför Eders Kungl. Maj:t närmare uttala mig».

Detta betyder således, att jordbruksministern förklarar, att anledningen, hvarför svinproduktionen icke nått den höjd, som vore önskelig, är den, att jordbrukarne icke hafva något billigt fodermedel, och att han vill bota detta missförhållande genom majstullens borttagande. Det är mot detta, jag ber att få protestera. Jag anser denna fråga om anställande af en konsulent så till vida hafva sammanhang med frågan om majstullen, att om denne konsulent skall hafva sitt hufvudkvarter på en plats, där sådana läror predikas, som att majstullen är hufvudanledningen, hvarför fläskproduktionen ej går framåt, så är hans anställande ganska betänkligt. Han skulle sedan

*Anslag till
svinafvelns be-
främjande.
(Forts.)*

*Anslag till
svinavelsns be-
främjande.
(Forts.)*

genomsyra hela landet med en sådan uppfattning, som, äfven om den vore i viss mån riktig, likväl är olämplig. Detta därför, att det är en gifven sak, att skola vi åstadkomma produktion i någon gren af jordbruket, bör detta ske genom att vi främst tillgodogöra oss våra egna produkter och icke grunda en sådan produktion på import. Det är i strid mot hela grunduppfattningen i landet, och det synes mig, som om detta borde vara det sista, som skulle stå på programmet inom såväl landtbruksstyrelsen som jordbruksdepartementet. Chefen för detta departement har ju också efteråt nämnt, att det finnes ganska värdefulla saker för denna produktion att taga vara på inom landet, särskildt köksaffallet i städerna. Det är efter min uppfattning mycket lämpligare att koncentrera sin uppmärksamhet på dylikt, och jag tror, att om landtbruksstyrelsen och jordbruksdepartementet under de gångna åren hade lagt ner litet mer arbete på att upplysa befolkningen om dessa saker, hade säkerligen den erfarenhet, som svinuppfödarna här i landet fått under de senare åren, icke blifvit så dyrbar, och en hel del kostnader sparats. Det finnes ett rikt fält för arbete i denna riktning.

Det är också en annan sak, som jag anser mig böra påpeka. Jordbruksministern framhöll nu åter den beklagansvärda ökningen af fläskimporten och minskningen af samma export. Detta står omtaladt i statsrådsprotokollet och upprepas till och med i protokollet af den 23 januari, och detsamma upprepas ytterligare i dag. De officiella siffrorna för år 1902, som länge varit kända, visa emellertid, att denna uppfattning är alldeles oriktig, hvilat på en alldeles oriktig grundval. Ty under åren 1898—1901 var verkligan importen af fläsk betydlig och uppgick till i medeltal mellan 10 och 11 millioner kilogram, hvaremot exporten var ganska liten. Men 1902 års siffror visa, att importen minskats till hälften af nyssnämnda summa, eller till mellan 4 och 5 millioner kilogram, samt att exporten fördubblats, så att den uppgått till öfver 2 millioner kilogram. Det hade då varit lämpligt, att vid det uttalande, som jordbruksministern hade den 23 januari, då dessa siffror voro kända, ministern på något sätt beaktat detta, i stället för att fästa uppmärksamheten på de äldre siffrorna. Att fläskproduktionen var så liten åren 1898—1901, berodde på de säregna skördeförhållanden, som då rådde, och på samma sätt beror det förhållande, att fläskproduktionen nu betydligt ökats, på, bland annat, den omständigheten, att våra landtbrukare på många håll under 1902 haft en mycket rik skörd, churu den på mångfaldiga ställen var kvalitativt underhaltig, hvarigenom ganska betydligt affall af spannmålen uppstod just passande till svinfoder. Skulle vi under sådana förhållanden lyckliggöras med majs, såsom herr jordbruksministern vill, så skulle följden blifva den, att hela värdet af vår skörd skulle i ännu högre grad försämras och vi därigenom lida ännu större skada än nu genom den försämrade kvaliteten.

Jag vill vidare påpeka en annan sak, och det är, att jordbruksministern vid en för sig mycket olycklig tidpunkt tagit fram denna sak, ty om han i denna dag toge bort majstullen, så skulle ej någon

kunna begagna sig däraf, ty priset på majs är för närvarande så högt, att det ej lönar sig att använda den på detta sätt. Användandet af majs eller ej beror icke på tullen, utan på om majspriset åker ner, så att majsen kan köpas till fullkomligt vrakpris, och då blir den till skada för andra förhållanden, hvilket också påvisats under flere år. Den ärade motionär från Andra Kammaren, som under flere föregående år hugnat Riksdagen med motion om majstullens borttagande, har visserligen utgått från en motsatt uppfattning af majsens betydelse, men jag måste på det lifligaste beklaga, om landtbruksstyrelsen och jordbruksministern, som varit i tillfälle att kunna följa nyare tiders erfarenhet och rön, skola utan kritik upptaga gamla frihandelstraditioner med fränseende af den belysning af frågan, som praktiken och vetenskapen gifvit.

Att jordbrukaren fått mycket väl betaldt för sitt fläsk och att produktionen nu ökas, är mycket glädjande, och jag uttrycker den förhoppning, att detta skall fortfara, men det hindrar ju ej, att de hjälpmedel, som jordbruksministern nu begär, kunna skjuta på ännu bättre. Jag vill ej yttra mig om, huruvida dessa penningar användas bäst genom att anslås till en konsulent eller på annat sätt. Det är i alla fall mycket bra, att ministern får pengar, och jag hoppas, att dessa pengar komma att användas på produktivt syfte.

Jag kan ej ställa mig på samma ståndpunkt som herr Tamm. Det är ju godt, att en början göres, och af denna början kan småningom arbeta sig fram en bestämd uppfattning af hvad som är bäst att göra.

Jag har emellertid intet yrkande.

Herr statsrådet Odelberg: Med anledning af den siste talarens anförande skall jag be att få upplysa, att de siffror, som här anförts i statsrådsprotokollet, äro de, som af landtbruksstyrelsen lämnats rörande import och export af fläsk. Hvad beträffar importen och exporten under år 1902, så har jag mig också nu fullkomligt bekant, att importen uågot minskats och att exporten äfven ökats, men i alla fall kvarstår det förhållande, att vi ej kunna inom landet producera så mycket fläsk, som vi behöfva, utan måste importera afsevärda kvantiteter; och att tillbakagång i produktionen egt rum, torde ej kunna nekas.

Hvad friherre Klingspor anført beträffande majsen, anser jag mig ej i detta sammanhang behöfva bemöta. Det lärer nog blifva tillfälle för oss att tala om den saken längre fram under denna riksdag.

Herr Pettersson, Fredrik: Då jag varit med om såväl afdelningens som utskottets förberedande behandling af denna fråga, ber jag att få yrka bifall till det nu föreliggande förslaget.

Mot den talare, som tog till motiv för afslag, att anslaget är så litet, att icke mera än 200 à 300 kronor skulle komma på hvarje hushållningssällskap, ber jag att få påpeka, att enligt utskottets förslag

*Anslag till
svinafvelns be-
främjande.
(Forts.)*

*Anslag till
svinafvelns be-
främjande.
(Forts.)*

skall anslaget visst icke fördelas jämnt mellan alla hushållningssällskapen, utan endast tillkomma de hushållningssällskap, som själfva visat sig offervilliga och intresserade för frågan. På så sätt har staten gång på gång förut beviljat anslag till samverkan med hushållningssällskapen.

Enligt mitt förmenande gäller här striden en annan sak, nämligen centralisation eller decentralisation. Inom landtbruksstyrelsen gör sig nämligen den sträfvan gällande, att allt skall centraliseras hos denna styrelse, och att hvarje gren af hushållningssällskapens verksamhet skall underkastas dess kontroll. En yttring af denna sträfvan se vi i de förslag om konsulenter och befattningar, som skola inrättas i alla möjliga riktningar. Jag läste härom dagen ett förslag om anställande af en konsulent i pomologi, och ett förslag föreligger ju nu om anställande af en konsulent i fjäderfäskötsel. På detta sätt vill man hafva en tjänsteman inom hvarje gren af landtbruksnäringen. Jag tror, att det vore bättre om landtbruksstyrelsen ville i förevarande fall direkt stödja hushållningssällskapens sträfvanden än genom inrättande af tjänster. I detta fall kunna vi i Sverige draga en mycket stor fördel genom den 100-åriga erfarenhet, som hushållningssällskapen förvärfvat om vårt jordbruk. Och under de olika naturförhållanden, hvarunder vårt jordbruk arbetar, kunna hushållningssällskapen göra mycket med understöd af staten, tack vare deras kändedom om lokala förhållanden och förmåga att tränga ned till de bredare lagren af den jordbrukande allmänheten.

Vi hafva ju redan en konsulent för fårskötsel och ullkultur, och i den kungl. propositionen ställes i utsikt, att denna befattning mycket väl kan framdeles förenas med den nu tilltänkta konsulentbefattningen för svinskötsel. Jag tror visst, att en sådan förening kan ske, men då den ej för närvarande kan åstadkommas, torde den första åtgärden blifva att stödja hushållningssällskapen, som redan hafva en stab af tjänstemän. Och genom att stödja dessa sällskaps verksamhet tror jag, att i denna viktiga angelägenhet ett godt resultat skall kunna vinnas.

För min del ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till utskottets i nu föredragna punkt gjorda hemställan, vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad samt ytterligare på afslag å utskottets hemställan; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 19-40.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 7 och 10 innevarande mars bordlagda memorial och utlåtande:

n:o 36, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtande n:o 20, öfver väckta motioner med förslag till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 1 § giftermålsbalken m. m., och

n:o 37, anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om användande af s. k. holländsk våg vid spannmålshandel m. m.,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 6 och 7 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 33, i anledning af väckt motion om upphörande af trettondedagens firande såsom särskild helgdag.

Ifrågasatt upphörande af trettondedagens firande såsom särskild helgdag.

Herr Hedenstierna: Lagutskottet har motiverat sin hemställan på följande sätt: »Den betydelse, trettondedagen äger, grundar, enligt utskottets uppfattning, icke i och för sig numera ett religiöst behof af dagens firande såsom särskild helgdag, och ej heller torde den rubbning af gammal sedvänja, som skulle ligga däri, att dagens firande förflyttades till söndag, vara af beskaffenhet att i någon större utsträckning kännas sårande för allmänhetens uppfattning.» Vidare har lagutskottet såsom motiv för sin uppfattning uttalat, att skäl af ekonomisk och social natur skulle tala för den ifrågasatta åtgärdens vidtagande. Jag är af en annan uppfattning. Här har i herr Lindhagens reservation framhållits arbetarnes behof af hvila från arbetet. Häri kan jag instämma; men hvad som för mig är det viktigaste skälet är min fasta öfvertygelse, att den allra största delen af vårt folk ännu hyser kärlek och rotfästad vördnad för helgdagen. Den, som känner den omätliga betydelsen af att gamla institutioner, som hafva en fast rot i folkmedvetandet, icke förkvävas, utan stödjas, bevaras och skyddas, den kan icke vilja vara med om att i ringaste mån inskränka yttringarne af vårt folks religiösa känslor. Den lilla vinst i ekonomiskt afseende, som därigenom möjligen skulle kunna uppstå, kan icke leda till välsignelse.

Jag yrkar afslag å utskottets betänkande.

Herr Sörensson: Om man ser på formen af detta utlåtande, så är det högst ovanligt. Där äro sex reservanter, och dessutom hafva sju ordinarie ledamöter af lagutskottet anmält, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.

*Ifrågasatt upp-
hörande af
trettondedagens
firande såsom
särskild helg-
dag.
(Forts.)*

Men ännu mer förvånas man, då man ser på innehållet i detta utlåtande.

Det enda skäl, som motionären anför för afskaffande af trettondedagen, är af rent ekonomisk art. Han håller före, att arbetsgifvarne skulle hafva fördel däraf på det sätt, att de finge en dag mera arbete, och att arbetarne också skulle hafva fördel genom att få ytterligare en dags aföning. Det är således en rent materialistisk uppfattning, som här gör sig gällande. Man kan dock i hög grad betvifla befogenheten af hvad motionären här anført. Han ser, såsom också i reservationen framhålles, alls icke på den stora mängd af arbetare, som sysselsätts på kontor och i butiker m. m. och som i ekonomiskt afseende icke vinna någonting härpå, men som hafva en stor fördel af att hafva en något större ledighet någon gång om året.

Jag kommer sedan till en annan sida af saken, nämligen den religiösa; men jag vill dessförinnan kasta en blick på hvad lagutskottet anför till stöd för sin åsikt. Det säger, att det är »skäl af ekonomisk och social natur», som tala för trettondedagens afskaffande. Lagutskottet anser, att denna helgdag icke behöfves, därför att man ändå har mycket rika tillfällen till hvila under julen. Det är högst besynnerligt, att lagutskottet kan komma med ett sådant påstående. Ty om man borttager trettondedagen, så kan det i visst fall inträffa, att man under julen icke har mer än en enda extra hvilodag, nämligen annandagen. Om nämligen juldagen faller på en söndag, så kommer också nyårsdagen på en söndag, och då blir annandagen den enda hvilodagen utom söndagarne. Jag tviflar alls icke på att man skall komma med förslag om annandagarnes borttagande också, och då blir julen i afseende på helgdagar lik alla andra tider på året. Men det är väl ändå något för mycket att i afseende å helgdagarnes antal likställa julen med öfriga tider på året, som sakna hvarje högtidlig karaktär.

Det är dock icke uteslutande från social och ekonomisk synpunkt jag ser saken, ja, icke ens hufvudsakligen, utan det är från den religiösa. Trettondedagen eller »epiphania», som den ursprungligen kallades, är den äldsta af våra högtidsdagar, som blifvit firad i den kristna kyrkan. Den spåras i kyrkans historia tillbaka ända till andra århundradet. Den infördes såsom helgdag för att fira uppenbarelsen af Kristi härlighet, och denna karaktär har den ännu i dag. Inom den österländska kyrkan firades den till minne af Kristi dop, inom den västerländska kyrkan har den sedermera öfvergått till att firas såsom minne af Kristi uppenbarelse för hedningarne: de tre vise männen voro hedningar, och för dem uppenbarades det, att världens frälsare var född. Denna dag har hållits i hög ära under kristendomens hela utvecklingshistoria. Den har för vårt folk haft en stor betydelse såsom afslutning på julhögtidens stora fest. Den har betydelse såsom missionsdag. Ja, länge var den enda missionsdagen inom svenska kyrkan. Dagen för Kristi uppenbarelse för hedningarne var ju mycket lämplig såsom missionsdag, och ännu i

dag har den såsom bekant en sådan betydelse, i det att på den dagen upptages kollekt för hednamissionens befrämjande.

Man har såsom ett skäl för förslaget anfört, att man i Danmark och Norge tagit bort denna helgdag. Vi äro väl icke sådana slafvar under Danmark och Norge, att vi också måste taga bort en helgdag, därför att de göra det. Har denna helgdag någon betydelse för oss, så kunna vi väl få behålla den, äfven om grannländerna anse, att den bör tagas bort.

Jag anser således, att denna helgdag har jämte den sociala en stor religiös betydelse och att den därför fortfarande bör få firas i den svenska kyrkan och i sin mån bidra till den kristliga uppbyggelse, som kan hämtas af denna dess betydelse.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Dieden: Om herrarne slå upp almanackan för i år, så skola herrarne finna, att månaderna januari, mars, april, maj, juni och december hvardera bjuda oss på sex sön- och helgdagar. Kan detta dock icke anses vara väl mycket, då det ju heter, att man skall arbeta sex dagar och hvila den sjunde? Jag kan icke förstå, hvarför man i Sverige så envist håller på firandet af trettondedagen och Marie bebådelsedag, då dessa dagar, såvidt jag vet, icke firas såsom helgdagar i något annat protestantiskt land än Sverige. Här har sagts, att folket sätter så högt värde på dessa helgdagar. Nej, vi, som bo i gränsorterna, få en annan uppfattning, då vi se, huru svenskarne strömma till Köpenhamn, så att ångbåtarna äro öfverfulla, på de dagar, då vi hafva helgdag men danskarne söcken-dag, och alldeles tvärtom på »store bededag» och skärtorsdag, som danskarne fira såsom helgdagar; då strömma danskarne öfver till Sverige.

En annan sak tycker jag, att det vore, om man yrkade på, att skärtorsdagen skulle firas såsom helgdag. Då kunde nattvardens evangelium predikas på den dag, dit det hör, i stället för att såsom nu flyttas till palmsöndagen, hvarigenom palmsöndagens evangelium måste i Sverige predikas på första adventssöndagen. Den helgdagen — skärtorsdagen — tycker jag skulle vara mycket att föredraga framför trettondedagen och Marie bebådelsedag.

Man kan svara mig, att i andra protestantiska länder firar man icke heller midsommardagen. Ja, men midsommardagen är en så speciellt svensk högtidsdag, så att jag tror ingen i Sverige vill hafva bort den helgdagen, om också någon kan tycka, att gudstjänsternas antal den dagen kunde och borde inskränkas till ett minimum.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan, genom bifall till hvilken Kungl. Maj:t beredes tillfälle att efter kyrkomötets hörande göra den framställning med afseende å trettondedagen och Marie bebådelsedag, som kan finnas skälig.

Jag yrkar, som sagdt, bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahlberg: Jag skall tillåta mig uttala den åsikt, att de praktiska hänsyn, som motionären framdragit till stöd för motionen,

*Ifrågasatt upp-
hörande af
trettondedagens
firande såsom
ärskild helg-
dag.
(Forts.)*

*Ifrågasatt upp-
hörande af
trettondedagens
frånä såsom
särskild helg-
dag.*

(Forts.)

äro jämförelsevis ganska obetydliga, i synnerhet om hänsyn jämväl fästes vid den tid på året, då trettondedagen infaller.

Däremot — ur formell synpunkt — anser jag för min del, att kammaren, som alltid strängt hållit på formen, bör fästa sig därvid, att Kungl. Maj:t näppeligen kan åtgöra något i denna sak utan att först inhämta kyrkomötets yttrande. Det synes mig således, som om Första Kammaren borde afvakta kyrkomötets beslut i en sådan fråga, då den antagligen där kommer på tal och då kyrkomötet redan i år sammanträder.

Detta är för mig tillräckligt skäl att yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Billing: Då jag läste detta lagutskotts betänkande, kom jag att tänka på hvad jag ofta kommer att tänka på, när jag läser lagutskottets betänkanden, nämligen den nyss antagna lagen om fosterbarns vård och barnavårdsnämnd. Ty en ömmare barnavårdsnämnd i förhållande till motionsbarn, än lagutskottet är, kan man väl svårigen finna. Är det en motion, som är någorlunda väl skapad, så putsar lagutskottet upp barnet och gör ett lagförslag och skickar det så ut i världen. Är motionsungen däremot icke väl skapad, men det ändå kan finnas någon möjlighet att få lif i den eller behålla lif i den, då attesterar lagutskottet barnet till Kungl. Maj:t med förhoppningar att Kungl. Maj:t skall använda alla sakkunniga i landet för att bringa lif i förslaget. Är det åter icke ens så mycket möjlighet kvar, utan motionen tydligen är dödfödd, så håller lagutskottet ett litet vänligt och vackert tal öfver den och jordar den så nått.

När jag nu läser detta betänkande, finner jag, att lagutskottet ansett denna motion höra till det andra slaget, beslutit attesteras dess lifskraft och anhålla, att Kungl. Maj:t måtte anlita alla sakkunniges biträde för att hålla den vid lif. Jag kan i detta icke se annat än ett uttryck för lagutskottets stora ömhet. Ty annars tycker jag ändå, att lagutskottet skulle hafva ansett, att detta är en sådan fråga, som icke Riksdagen i första hand bör taga hand om, eller åtminstone icke i första taget försöka drifva fram.

Nu vill jag naturligtvis icke göra denna fråga till en stor fråga. Det vill jag visst icke göra; och jag skall erkänna, att det verkliga kan finnas helgdagar i vårt svenska kyrkoår, som man kan tänka på att indraga. Men det vill jag framhålla, att om man skall indraga någon af våra helgdagar, så bör man icke, enligt min mening, begynna med trettondedagen. Detta af åtskilliga skäl.

För det första tror jag, att man skall vara ganska försiktig, när man vill begynna göra några förändringar med sådana högtider, som på ett särskildt sätt sammanväfts med hemlifvet, och alla högtidsdagar under julen hafva på ett mycket intimt sätt förbundits med hemmets vanor och hemmets minnen. Jag tror att trettondedagen alls icke är betydelslös från den synpunkten.

Vidare kan man af dess plats i kyrkoåret finna, att trettondedagen icke hör till de mindre betydande helgdagarna. Det kan man

se, om man slår upp vår evangeliebok. Där finner man, att en hel afdelning af kyrkoåret räknar sina söndagar från trettondedagen.

Slutligen kommer härtill, att trettondedagen har sin alldeles speciella karaktär, sin speciella betydelse, och då för närvarande just frågan om kyrkans missionsuppgift är på ett särskildt sätt uppförd på dagordningen, synes det mig vara skäligen olämpligt att indraga denna, den äldsta kyrkliga missionsdagen.

Jag upprepar hvad jag sade i jons, att jag icke kan göra denna fråga till en stor fråga; men den har dock en sådan betydelse, att jag icke kan sluta med annat än att säga: låt oss behålla trettondedagen tills vidare!

Jag yrkar därför afslag å utskottets hemställan.

Herr Hasselrot: Om det nu är så, som den siste mycket ärade talaren sade, att lagutskottet kanhända alltför välvilligt tagit hand om en del motioner — jag tillåter mig dock i det afseendet nämna, att af de 33 eller 34 lagutskottsbetänkanden, vi hittills haft före, endast föranledts 8 skrivelser till Kungl. Maj:t utom svar på Kungl. Maj:ts propositioner — så har i motsats härtill denna kammare visat sig hafva en viss förmåga att neutralisera ett sådant tillvägagångssätt hos lagutskottet, och jag fruktar, att så också blir förhållandet i denna fråga. Jag skall dock tillåta mig att anföra några ord till försvar för lagutskottets uppfattning.

Det är icke så, som man möjligen skulle kunna tro af den siste talarens anförande, att denna fråga nu kommit upp för första gången. Den har varit före vid olika tillfällen allt sedan år 1867. Sist var den framme år 1885, tillstyrktes af lagutskottet, men föll i Första Kammaren efter ett anförande af ärkebiskop Sundberg, som liksom den siste ärade talaren konstaterade, att frågan icke var stor, särskildt från religiös synpunkt, utan — jag skall använda hans egna ord — »att man först och främst bör tänka efter hvad folket här i landet i förevarande fall tänker», och trodde han sig kunna konstatera, att folkopinionen icke var sådan. Kort därefter var frågan före i Andra Kammaren, som då kanhända mera än nu representerade de lugnare och bredare lagrens i landet uppfattning; och hvad blef resultatet? Med mycket stor majoritet beslöts afskaffandet af trettondedagen.

Denna fråga har, enligt mitt förmenande, en religiös och en social sida. Den religiösa sidan af saken kan jag med bästa vilja i världen icke anse vara af betydelse. Det minne, som frisas, betingar enligt min uppfattning icke någon särskild helgd, och det lär utom vårt icke finnas något annat protestantiskt land än Finland, som numera frir den såsom helgdag. Att en del söndagar i vårt kyrkoår benämnas »efter trettondedagen» är naturligtvis en ytterst lätt sak att afhjälpa. Ty borttages trettondedagen, så får man räkna dessa söndagar efter någon annan dag, till exempel efter nyårsdagen. I afseende på texterna torde icke heller denna förändring behöfva medföra några svårigheter. Det blir ju ej annorlunda än redan nu äger rum de år, då trettondedagen infaller på söndag.

*Ifrågasatt upp-
hörande af
trettondedagens
firande såsom
särskild helg-
dag.*

(Forts.)

Jag tror således, att man kan lämna den religösa sidan af saken utan synnerligt beaktande.

Så kommer den sociala sidan af saken, som man sett från flere olika synpunkter. Det är sant, att genom borttagande af denna hvilodag gör man en inskränkning i hvilotiden för vissa klasser af arbetare, särskildt dem, som äro sysselsatta i butiker, på kontor och dylikt. Men å andra sidan förhindrar man genom denna helgdags bibehållande en stor del af vår arbetsklass att förtjäna en dagspenning under en tid, då den just mycket väl behöfves. Om denna trettondedag infölle under en tid på året, då vi icke hade så många helgdagar, till exempel på sommaren eller hösten, så skulle jag vara den siste att föreslå dess indragning. Men nu kommer den i sammanhang med jul och nyår, och då medför den ofta olägenheter. Jag tillåter mig erinra, hurudant förhållandet var sistlidne julhelg. Julaftonen var en onsdag, juldagen torsdag, annandagen fredag, påföljande lördag blef säkert ej mycket gjort, söndagen var ordinarie hvilodag, föga utträttades nog sedan på måndagen och tisdagen, onsdagen hade man nyårsaftonen och på torsdagen nyårsdagen, så kom visserligen ett par mellandagar, hvilka dock just ej heller lämpade sig för ihållande arbete, och i veckan därpå hade vi trettondedagen på tisdagen. Det blef sålunda mer än 14 dagar å rad, som allmänheten var så godt som förhindrad att utföra något effektivt arbete. För landtbruket har sådant ju icke stor betydelse den tiden på året, men desto mera betyder det för till exempel skogsskötseln, som vid sådana tillfällen måste ligga nere i en stor del af vårt land, och för storindustrien; och från denna sistnämnda synpunkt är det, som motionären egentligen har sett saken. Jag tror ej, att det får alldeles förbises, huru viktigt det är, att den stora arbetsklassen i vårt land under lång tid är kanske mot sin önskan betagen möjlighet att få någon inkomst, såsom fallet kan blifva under dylika förhållanden. Det kommer ej an blott på trettondedagen, utan den utgör en onödigt förlängning af julhelgen, som gör förlusten så mycket kännbarare. Utan öfvermod kan jag säga mig hafva arbetat ärligt i alla mina dagar, och nog har det varit skönt att få känna ledighet någon gång, men när jag gått ledig så länge som åtta dagar, har jag börjat längta till arbetet igen. Helt visst är det så med många.

Jag tror, att det vore lämpligt, att julhelgen finge sluta med nyårsdagen. Praktiska och sociala skäl synas mig tala för en sådan anordning. Ändringen kan ju ej komma till stånd, förrän kyrkomötet blifvit hört därom, och finner detta sig icke kunna gå in därpå, är naturligtvis saken fallen. Här är nu blott fråga om, huruvida icke kammaren skulle vilja underställa frågan Kungl. Maj:ts pröfning, och detta tror jag, att kammaren utan fara skulle kunna göra. Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Möller: Jag är med afseende på de flesta sakliga skäl förekommen af herr Hasselrot; men jag tillåter mig i allt fall hemställa, huruvida man icke i denna fråga äfven bör taga

något i betraktande den öfveransträngning, för hvilken prästerskapet under julen är utsatt. Jag har hört ganska många präster beklaga sig öfver den trötthet de kända, då, såsom mångenstädes händer, gudstjänster i två kyrkor skola hållas samma dag under de många på hvarandra följande sön- och helgedagarne vid jul och nyår, då jul- eller annandagen ej infaller på söndag. Detta är en synpunkt, som väl borde beaktas af det högre prästerskapet och kyrkomötet.

För öfrigt vill jag säga, att jag anser lämpligt, att trettondedagen och i synnerhet Mariæ bebådelsedag — jag hoppas ej behöfva framhålla de skäl, som tala för den s. k. högtidsdagens borttagande — utbytas mot hvad man t. ex. i England har i de s. k. »bank holidays». Skall det vara en fri- och förlustesdag för folk, anser jag lämpligare, att den förlägges till en hvardag, och det gissar jag, att jag får herrar präster med om, som hålla så strängt på sabbatens och de kyrkliga helgdagarnes högtidlighållande.

Det påstods af den näst siste talaren, att det vore lämpligare, att Riksdagen ej sysselsatte sig med frågor som denna, utan väntade på, att kyrkomötet toge initiativ däri. Ja, mine herrar, skulle vi vänta, att kyrkomötet toge initiativ i dylika kyrkliga frågor, då gissar jag, att vi finge vänta rätt länge och många af oss ej upplefde den dagen. Jag tror icke, att någon kan beskylla vårt svenska kyrkomöte för att gå synnerligen brådstörtadt på reformernas väg. Och äro vi valde som svenska folkets representanter att här afhandla och besluta rörande alla andra viktiga frågor, som vi skola äga att behandla — af hvilken anledning skulle vi då icke hafva både rätt och plikt att såväl taga *initiativ* som yttra oss och rösta i sådana frågor som den föreliggande, utan skjuta undan denna rätt till en korporation, sådan som vårt svenska kyrkomöte under de senare åren visat sig vara?

Jag hörde den ärade talarens föga kärleksrika och hänsynsfulla antydan, som han inlade mot lagutskottet, när han talade om »barnavårdsnämnden». Jag skall be att få bemöta honom med ett annat ord. Det finnes äfven något, som heter *änklamakeri*, och jag hemställer till den prästerlige talaren, huruvida han ej ofta haft en *väl långt drifven lust* att uppträda som *änklamakare* i åtskilliga reformfrågor, som just afsett *kyrkliga utvecklingen* och *kulturella intressen*.

Jag får yrka bifall till hvad lagutskottet föreslagit.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att densamma skulle afslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

*Ifrågasatt upp-
hörande af
trettondedagens
firande såsom
särskild helg-
dag.*
(Forts.)

*Ifrågasatt upp-
hörande af
trettondedagens
firande såsom
särskild helg-
dag.*

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande
n:o 33, röstar

Ja;

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja —47;

Nej—69.

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 6 och 7 innevarande mars
bordlagda utlåtande n:o 34, i anledning af väckta motioner om
ändring i vissa delar af rättegångsbalken m. m.

Herr Hasselrot: Jag tillåter mig hemställa, att det nu ifrågavarande utlåtandet föredrages punktvis, att de under litt. a mom. 1—6 upptagna lagförslagen föredragas paragrafvis, att vid behandlingen af det första af dessa lagförslag först föredrages förslaget om ändring af 23 kap. 2 § rättegångsbalken, att diskussionen härvid må röra sig om lagförslagen i deras helhet, att af lagförslagens paragrafer icke uppläsas andra än de, beträffande hvilka uppläsning begäres, samt att, för den händelse utskottets förslag skulle komma att i vissa delar af den ena eller andra kammaren återförvisas eller olika beslut därom fattas, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling med afseende å de bestämmelser, hvilka blifvit med eller utan ändring af den ena eller andra kammaren godkända, föreslå sådana jämkningar hvilka kunna förmedlas af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar eller i de delar, om hvilka olika beslut fattats.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten a).

Utskottets förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken.

23 Kap. 2 §.

Herr Afzelius: Det är nu fjärde gången, detta förslag till lag om bevisning föreligger till afgörande. Tre gånger har denna kammare för sin del antagit förslaget, och jag är alldeles öfvertygad om, att kammaren skulle göra detsamma i dag, om frågan låge på samma sätt, som den legat förut. Men den ligger i dag på annat sätt. I dag är med denna fråga sammanbunden en annan, frågan om utsträckning af nämndens rösträtt. Det gäller här: antingen — eller, antingen tager kammaren denna utsträckning af nämndens rösträtt, eller också blir det ej något af med alla de andra förslagen heller.

Jag får då först som sist säga; detta sätt tilltalar mig icke. Jag fordrar rätt och frihet att bedöma hvar fråga för sig, när frågorna ej stå i något verkligt samband med hvarandra. Men kanhända finnes det ett sådant samband? Kanhända finnes det ett verkligt inre samband mellan dessa frågor?

Jag behöfver säkert ej spilla många ord på denna sak. Tre gånger har denna kammare antagit förslaget till lag om bevisning utan att sätta det i samband med denna fråga. Senast vid fjol-årets riksdag förklarade lagutskottets ordförande, att det ej finnes något direkt samband mellan dessa båda frågor. Men nu säger lagutskottet i allt fall, att det verkligen finnes ett sådan samband. Lagutskottet säger det mycket lent, nästan blygt. Det säger, »att särskild anledning till sådan åtgärd» — utsträckning af nämndens befogenhet — »ligger i den vidsträcktare myndighet med hänsyn till bevispröfningen, som föreliggande förslag i någon mån afse att bereda domaren.» Är detta riktigt? Är det verkligen så, att detta förslag afser att bereda domaren någon befogenhet, som det icke på samma gång bereder nämnden? *Ingalunda*. — Om det är någon utsträckning, så tillfaller den dem naturligtvis bägge — domaren och nämnden — i lika mån. Men är det verkligen någon utsträckning af befogenheten? Jag läser i detta hänseende icke kunna åberopa någon bättre auktoritet än den ene af motionärerna, herr Lindhagen. Han yttrade i fjol i Andra Kammaren: »Det har nu framhållits mycket, att fri bevispröfning skulle i väsentlig mån införas genom detta lagförslag. Jag är för min del öfvertygad om, att i det afseendet blir det ingen ny förändring.» Och han fortsätter: »Det är snarare så, att domarens pröfning lagbindes genom detta förslag, ty förut har det funnits en mängd fält öppna för godtycket, men nu står det i dessa fall här angifvet, huru det skall förfaras, så att i själfva verket minskas spherummen för godtycket genom denna lag i stället för att ökas.» Som sagt, jag tror icke, att det är många här, som hålla på, att det skulle finnas ett verkligt sammanhang mellan frågorna. Lagutskottet måste ju säga det, men tro på det, det tänker jag icke det finnes många, som göra. Således, mine herrar, jag säger det öppet, jag ber att få säga ut det: sammanhanget är konstrueradt. Det är rakt ingenting annat detta än ett förslag till en kompromiss. Nå, jag hör icke till de jungfruliga naturer, som förkasta alla kompromisser. Jag förstår mycket väl, att det finnes nödvändiga kompromisser och legitima kom-

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)

promisser. Där två berättigade intressen stå mot hvarandra, täfla med hvarandra, där går den rätta vägen fram genom kompromiss, genom utjämning, genom tillgodoseende af det ena och det andra. Men här: finnes det flera intressen här? Nej, här finnes ej mer än ett enda intresse, som är lika gemensamt för alla medborgare i detta land, intresset att det må blifva väl och riktigt dömdt vid våra domstolar. Det är det enda intresse, som här föreligger, och därför, herr talman, sliter jag utan vidare sönder kompromissväfnaden och ber att få bedöma frågan, sådan den är.

Hvilken är synpunkten för frågans bedömande? Naturligtvis ingen annan än dess betydelse för rättsskipningen. Är det till fördel för rättsskipningen att utsträcka nämndens rösträtt, så bör det ske, är det däremot icke till fördel för rättsskipningen, så bör det icke ske.

Alltså: Är det från rättsskipningens, från rättssäkerhetens synpunkt önskvärdt? Frågan är många gånger besvarad, tre gånger besvarad af denna kammare: åren 1897, 1901 och 1902, alla gångerna nekande. En gång är frågan dragen under högsta domstolens omdöme, det var år 1895. Utan någon meningsskiljaktighet, utan ringaste tvekan, bestämdt, förklarade högsta domstolen: Nej, det är icke önskvärdt. Jag skulle kunna anföra många namn, namn, som denna kammare bevarar i vördadt minne, erfarne, framsynte män, som likaså besvarat frågan med bestämdt nej.

För min del aktar och ärar jag nämnden, men jag aktar sanningen mer. Man skall icke öfverdrifva, man skall icke öfverskatta nämndens kompetens som domare. Den kan och får icke jämföras med den rättslärd domarens. Det går icke an. Sannare och bättre har kanske ingen angifvit nämndens betydelse i svensk rättsordning än den gamla lagkommittén. »Det är klart», säger den, »att man af dessa» — ledamöterna i nämnden — »hos hvilka ingen egentlig lagkunskap förutsattes, hvarken kan begära eller vänta, att de skola med samma lätthet urskilja och med samma öfvade omdöme pröfva tvistiga och invecklade rättsfrågor, som man har skäl att fordra af lagkloka domare. Men de skola vara tillförlitliga vittnen om hvad vid rätten förelöper: deras kännedom af folket, orten och sederna skall, under sakernas utförande, gifva ljus i mången fråga, som eljest varit svår att reda, och deras röst vid beslutet skall vara allmänna vettets och rättskänslans kontrollerande motvikt, i händelse af skefhet i åsikter eller förgätenhet af plikt hos domaren.» Den man, som här fört pennan, tror jag icke, att någon har vågat kalla för en byråkrat. Det var en folkets man i ädlaste mening, han hette Johan Gabriel Richert. För den uppgift, som sålunda tillkommer nämnden, är den maktställning, nämnden har, efter min mening fullkomligt riktigt afpassad. Rösterna räknas icke, men när nämnden står som *en* man, då gäller dess mening, då gör den dom. Man skall för öfrigt icke mäta nämndens inflytande efter de domar den dikterat — de äro ej så många och kanske ej heller alla så goda — utan fastmer efter de domar den förekommit. Nämndens största betydelse ligger i den prägel den sätter på rättsskipningen i våra underrätter

på landet, den folkliga ande, den ingjuter i vår rättsskipning, det fostrande inflytande, den utöfvar på domaren, gammal som ung, det förtroende, som den därigenom skapar för rättsskipningen.

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rätts-
gångsbalken.*
(Forts.)

Nu vill man genomföra en förändring i detta afseende så att i stället för enhällig nämnd vill man sätta tre fjärdedels nämnd. Det är en obetydlig förändring, säger man, det är ju så godt som ingenting. Det är så måttligt, säger lagutskottet. Det är måttligt — ja, det är det visst; men märker man då icke, att man med detsamma kommer in på ett helt annat plan, att man helt och hållet förändrar organisation? Det är en annan princip, som man antager: i stället för att räkna med *nämndens* röst, får man räkna med *nämndemännens* röster. Det är ett slags kollegial domstol, man tillskapar, ehuru med lägre röstvärde för vissa ledamöter. Och har man så gjort, ser man lätt, hvart utvecklingen pekar. Det är klart, att detta bråk $\frac{3}{4}$ har en alldeles naturlig tendens att minskas. Alla dessa bråk äro naturligtvis godtyckliga. Det bästa beviset därpå kunna herrarne finna i, att den ene motiönären i motiveringen talar om $\frac{4}{5}$, men när han kommer till klämman, är han nere vid $\frac{3}{4}$. Som sagdt, dessa $\frac{3}{4}$ hafva en naturlig tendens att minskas steg för steg. Nästa steg blir $\frac{2}{3}$, genom sammanjämkning få vi sedermera kanhända $\frac{7}{12}$, till dess vi komma ned till hälften, så att domaren blott har utslagsröst vid paria vota. Hvarför så? Jo, därför, att när man räknar pluralitet, finnes i och för sig ingen annan rationell pluralitet än den enkla. Ah, säger lagutskottet, så långt kommer det aldrig att gå, dit kan det ej komma, dit vill ingen komma. Är det så säkert? Jag vill dock nämna, att ett sådant förslag verkligen väcktes en gång. År 1834, under gamla ständsriksdagarnes tid, väcktes just detta förslag. Och två gånger föreslog man $\frac{2}{3}$. Jag vill ej spå, men jag säger blott, att den princip, som man sålunda vill sätta i stället för den gamla, har en naturlig tendens att utveckla sig i den riktningen.

Nå, säger man, principer, principer! Ja, man kan tvista om principer, och man kan skatta mer eller mindre högt värdet af s. k. principiella synpunkter. Men hvad man bestämdt icke bör kunna tvista om i denna fråga och hvad man bestämdt icke bör kunna hafva olika meningar om, det är, att *under närvarande förhållanden*, sådana förhållandena för närvarande äro, hvarje utsträckning af nämndens befogenhet är absolut oberättigad.

Saken förhåller sig på följande sätt. Vid den sammanslagning af tingslag, som ägt rum på grund af 1872 års förordning — en i hög grad förträfflig sak, därför att man därigenom fått tätare sammanträden i stället för de fåtaliga gamla tingen — vid denna sammanslagning uppkom det förhållandet, att nämndemännen icke vidare blefvo, som de förut voro, 12 till antalet; deras antal i en dylik domsaga är nu mycket större. Och detta föranleder åter till något annat. Det föranleder, att nämndemännen indela sig till tjänstgöring och tura om; de komma åter efter vissa mellanskof. Hvert detta leder hän, tecknades bjärt i Andra Kammaren i fjor af en man, som känner dessa förhållanden noga, en man, som är en varm vän af nämnden. Han sade: »Följden har visat sig allt mer och

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)

mer blifva den, att man söker åstadkomma turning mellan nämndemännen. Det går nämligen så till vid allt flera håll, att första gången ett mål förekommer. är det en uppsättning af nämndemän, och andra gången en annan. Förekommer målet tredje gången, är det också en ny uppsättning, och afgöres målet slutligen fjärde gången, är det ytterligare en ny uppsättning, om domsagan består af fyra sammanslagna tingslag.» Han betecknade detta, enligt min mening med skäl, såsom »en parodi på det folkliga elementet».

Jag har här i min hand uppgifter rörande dessa förhållanden. Jag skall emellertid icke trötta kammaren med någon längre redogörelse, utan allenast nämna, att exempelvis inom en domsaga finnes 84 nämndemän; indelningen är där sådan, att hvarje nämndeman tjänstgör en, högst två gånger om året. Herrarne kunna förstå, hvad det skall blifva för kontinuitet i denna rättsskipning. Åtskilliga domsagor finnas, där nämndemännens antal uppgår till 50 á 60, många, där det är omkring 30.

Detta missförhållande har icke undgått Riksdagens uppmärksamhet. För två år sedan, år 1901, skref Riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde, det täcktes Kungl. Maj:t »låta utreda, i hvad mån nämndemännens antal i de tingslag, där detsamma öfverstiger tolf, lämpligen må kunna nedbringas, samt utfärda de bestämmelser därom, hvartill utredningen kan föranleda». Riksdagen har således i detta ärende begärt en utredning, hvilken nu pågår. Jag har läst åtskilliga af de yttranden, som inkommit från de särskilda domsagorna. Nästan alla afstyrka en reduktion af nämndemännens antal. Och hvarför? Jo, därför att nämndemännen hafva en mängd andra bestyr, för hvilka erfordras ett större antal nämndemän; bland annat gäller detta om vägsyner. Riksdagen har också själf erkänt, att det icke är tänkbart, att man skulle såsom regel kunna komma ned till ett antal af tolf. Kungl. Maj:t väckte förslag om den saken år 1897, men detta förslag blef af lagutskottet enhälligt afstyrkt under framhållande däraf, att en dylik förändring omöjigen läte sig genomföra. Som sagdt, huru långt en dylik nedsättning kan gå, står i vida fältet; att man icke kan komma ned så långt som till det gamla, är alldeles klart.

Oaktadt utredningen icke är afslutad och det icke ens kan beräknas, hvart den kommer att leda, oaktadt allt detta, som berättigar till att tala om en parodi på folkligt element, vill man utsträcka detta elements inflytande på målens afgörande. Detta, herr talman, förefaller mig så besynnerligt, att jag icke kan tillbakahålla den tanken, att det hade varit bättre, om den energi och det nit, som blifvit nedlagda på att försöka pressa Första Kammaren att gå in på denna fordran, hade i stället användts för att försöka öfvertyga Andra Kammaren om att under nuvarande förhållanden, såsom saken nu står, hvad man fordrar är obilligt.

Nu säger utskottet emellertid: det är icke farligt. Hvarför är det icke farligt? Jo, därför att den makt, som man gifver, den kommer icke att brukas, och i följd däraf kommer den icke heller att missbrukas. Det blir vid det gamla och, såsom lagutskottet säger,

»härads höfdingens mening blir nog fortfarande såsom hittills i regeln den afgörande». Jag har mycken respekt för lagutskottets förmåga att bedöma en närvarande situation, men till dess förmåga att blicka in i framtiden har jag icke samma tilltro; och en lag göres dock för framtiden. Jag är fullkomligt ense med lagutskottet därutinnan, att under den allra närmaste tiden, så länge den nuvarande traditionen är lefvande och verksam, kommer det att gå, såsom lagutskottet har sagt. Men den *möjligheten* är icke utesluten, att under förändrade förhållanden, under förhållanden, som vi nu icke kunna öfverse, saken kan komma att ställa sig annorlunda och att denna makt då kan komma att både brukas och missbrukas. Detta lärer väl icke ens lagutskottet kunna bestrida. Och om den möjligheten skulle blifva verklighet, om det frö, som vi här så, skulle skjuta brodd och föra med sig strider och slitningar inom häradsrätterna och såmedelst minska rättssäkerheten i landet, hvad hafva vi då för glädje af lagutskottets garantiförbindelse?

Nu kommer jag till ett skäl. Det är det enda skäl, som finnes, det står icke i lagutskottets betänkande, men det är ett skäl, äfven för mig. Det är, att Andra Kammaren lifligt önskar en förändring. Jag säger, att det är för mig ett skäl. Jag hör nämligen till dem, som anse, att vi sitta här icke för att åstadkomma strid, för att sätta kammare mot kammare, utan för att åstadkomma samarbete. Men det är ett skäl framför allt därför att de, som hysa denna önskan, dock äro de närmaste representanterna för detta lekmanneelement. Och därför, säger jag, är det äfven för mig en sak af högsta vikt att taga i öfvervägande, huruvida icke man må kunna åt lekmanneelementet i rättsskipningen bereda en starkare ställning. Men endast under förutsättning att det kan ske under en form, som, på samma gång den gifver vidgad makt, också gifver vidgad förmåga att uppbära den. Jag antydde i fjor, hvilka vägar man därvid kan gå; måhända finnes det andra: men att utan vidare, på måfå, handlost kasta sig ut i det okända, är något, som jag icke anser vara försvarligt.

Nu hviskar man: men bevislagen, hvart tager den vägen — den mista vi. Om det vore på sin plats att i en fråga sådan som denna tala om personliga känslor, skulle måhända jag hafva någon rätt att föra en sådan talan. Ett par af mina bästa arbetsår har jag lagt ned på detta förslag, jag deltog i dess utarbetande. Jag erkänner, att när förslaget första gången förkastades — det var år 1893, för tio år sedan — så kände jag en viss bitterhet, men den känslan var svagare, när det skedde andra gången, år 1897, och än svagare, när det skedde återigen i fjor. Hvarför? Jo, därför att jag under dessa tio år har kunnat se, hurusom mycket af det, som i detta förslag är riktigt och godt, så småningom har trängt in i den allmänna uppfattningen, så att det gör sig gällande och tillämpas utan att vara lag. Jag säger icke, att denna bevislag icke är nyttig, icke är behöflig, men jag anser den icke vara lika behöflig nu som år 1893. Jag vill gärna ha den, men jag hvarken kan eller vill köpa den. Och därför, herr talman, yrkar jag afslag på denna paragraf.

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)

Herr Unger: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skulle kunna inskränka mig till att, för så vidt det angår frågan om nämndens utsträckta befogenhet, instämman med herr Afzelius, och då skulle vidare yttrande från min sida icke vara erforderligt. Om bevislagen vill jag icke tala, det har jag gjort så många gånger förut. Jag har så mycket lättare att yrka afslag på frågan om nämndens befogenhet, som jag, såsom herrarne kanske minnas från föregående år, icke önskar bevislagen genomförd, innan domstolsorganisationen och rättegångsförfarandet blifvit annorlunda ordnade. Dock ber jag att i fråga om nämndens befogenhet få yttra mig något i min egen skap af gammal domare, som har en ganska vidsträckt erfarenhet om nämndens lämplighet, sådan nämnden nu är, och om andra hit-hörande frågor.

Till en början skall jag be att något närmare få granska lagutskottets utlåtande. Hvad utskottet först yttrar i ett afseende, som herr Afzelius redan vidrört, skall jag lämna åsido. Men vidare säger utskottet: »Visserligen torde någon fara för missbruk af den friare bevispröfningen ej föreligga, äfven om de nuvarande bestämmelserna om häradsnämnds befogenhet bibehölles oförändrade. Härom göra sig likväl olika meningar gällande, och det måste då, från lämplighetssynpunkt, vara fördelaktigt att i någon mån utsträcka nämndens befogenhet». Lagutskottet tror sålunda själf, att det icke är någon fara för missbruk; men eftersom olika meningar råda, anser lagutskottet ändå, att man ur lämplighetssynpunkt bör göra en förändring. Detta är icke min åsikt om lämplighetssynpunkter, ty om jag är öfvertygad, att lagen är bra, som den är, så låter jag icke ur lämplighetssynpunkt förmå mig att föreslå en förändring i densamma. Detta bevisar, att lagutskottets lämplighetssynpunkt är nog icke den reella, legala lämplighetssynpunkten, utan en politisk sådan. Det är kanske också sant, som man hört sägas och som herr Afzelius bestämdt uttryckte, att denna fråga om nämndens befogenhet och de öfriga föreliggande frågorna nu äro ställda i sådant ovillkorligt sammanhang, att de äro helt och hållet beroende af hvarandra, och då kan man väl förstå, att lagutskottet kommer att tala om en *politisk lämplighetssynpunkt*. Den vill jag dock, såsom sagdt, icke vara med om i en så allvarlig sak som denna, hvilken ligger alldeles utanför politiken.

Nu säger utskottet vidare, såsom herr Afzelius ock anmärkte, att »härads höfdingens mening blir nog fortfarande såsom hitintills i regeln den afgörande, och särskildt måste hos nämnden, hvilken, i olikhet med jury, handlar under domareansvar, äfven framgent med lika styrka göra sig gällande den naturliga obenägenheten att öfvertaga detta ansvar», men ändå kommer utskottet sedan med den vackra frasen, att en dylik utvidgning af nämndens befogenhet skall »hos nämnden öka intresset och ansvarskänslan, hvartill de nuvarande bestämmelserna genom sin fordran på nämndens enhällighet äro mindre ägnade». Det skall öka ansvarskänslan, men dock utmytna däri, att nämnden icke vill åtaga sig något ansvar, utan låta detta hvila på domaren. Detta är ett af sådana skäl, som förekomma,

när man icke vill fram med de verkliga. Man råkar då in i sådana där motsägelser, när man skall motivera ett af andra skäl, än de anförda, redan fattadt beslut. Detta påminner nästan om ett bekant yttrande, som en sekreterare i lagutskottet hade en gång till en högt ärad ordförande i lagutskottet, icke den nuvarande, utan en, som fungerade för 15 à 20 år sedan — då han förebrådde sekreteraren, att denne icke hade ett betänkande färdigt, och därvid fick till svar: jag skall säga herr grefven, att det icke är så förfärligt lätt att skriva motiverade utlåtanden, som det är att fatta omotiverade beslut. Så är det också här, det är litet svårt med motive-
ringen.

Emellertid säger lagutskottet på ett annat ställe, att detta skulle öka förtroendet för häradsrätterna. Domaren skulle således kunna blifva misstänkt för godtycke, men det skulle öka förtroendet för häradsrätterna, om nämnden hade mera utsträckt befogenhet. Jag trodde verkligen icke, att man hade den erfarenheten här i landet, att nämndemännen såsom domare hafva större förtroende än härads-
höfdingen såsom sådan, men jag hör nu här, att det måtte förhålla sig på det sättet.

Äfven ett annat skäl anföres af lagutskottet, nämligen att frågan om möjligheten och lämpligheten att något öka nämndens befogenhet bör »i främsta rummet bedömas efter den måttstock, som angifves af denna institutions egna *traditioner* och insatser i vår rättskipning». Sedan talar utskottet om insatserna i rättsskipningen, men traditionerna? Hvad menar utskottet med att traditionerna skulle föranleda en utsträckt domsrätt? Det kan jag icke förstå. Det är väl, förmodar jag, för lagutskottet liksom för oss andra bekant, att nämndsinstitutionen ursprungligen varit ett bevismedel vid domstolarna. Enligt landskaps- och landslagarne funnos en mot nämnden svarande institution, nämligen edgärdsmän; sedan blefvo dessa ständiga för vissa ting, och i denna egenskap kvarstodo de till år 1734, då det bestämdes, att nämnden skulle hafva en *kollektiv* rösträtt. Så har institutionen utvecklat sig, men i hela den föregående traditionen ligger ingen anledning därtill att den skall vidare utveckla sig till *personlig* rösträtt.

Denna funktion att vara ett bevismedel har nämnden på sätt och vis i ganska vidsträckt mån ännu kvar i det afseendet, som herr Afzelius vidrörde, nämligen att den lämnar upplysningar om ortsförhållanden, sedvänjor, prissförhållanden och dylikt. Därigenom har nämnden en ganska vidsträckt verksamhet och ingriper ganska mycket i de utslag, som meddelas, fastän det icke särskildt står angifvet, att nämndens uttalande tjänat som grund. Man får till exempel en ansökan om förordnande af annan förmyndare för viss person, enär den förre förmyndaren icke är vederhäftig. Då måste man fråga nämnden, och nämnden upplyser, att han icke är vederhäftig. En annan föreslås; nämnden känner honom icke så noga, men vet att han bor något aflägsat. Detta är olämpligt, enär myndlingen har jordbruk. Däremot anser nämnden, att man kan taga den och den, som är skyld med myndlingen och närboende. Det blir nämnden

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rätts-
gångsbalken.*
(Forts.)

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)

ense om. Då följer naturligtvis domaren nämndens mening; han måste lita på nämnden och gör det med skäl, ty nämnden vilseleder nästan aldrig en domare i sådana frågor. — Det kan också gälla prisförhållanden. Ett arbetsaftal är ingånget; en person har förbundit sig att göra dagsverken hos en annan under skördetiden mot det pris, som denna tid är gångbart i orten. Arbetsgifvaren stämmer af arbetaren, som uppgifver, att han icke fått mer än 1,75 per dag, under det att priset var 2,25 per dag under skördetiden, och därför yrkar att utfå prisskillnaden. Då upplyser nämnden — hvars alla ledamöter vanligen äro jordbrukare och mycket väl känna arbetsprisen i orten — att priset var 2,25 per dag under skördetiden. På denna grund tillerkännes käranden prisskillnaden. Det är då nämnden, som har bestämt saken. Afven i många andra fall tjänar nämnden som bevismedel, ehuru den i fråga om lagens tolkning icke handlar annat än kollektivt. Detta är den tradition, som ännu lever kvar med afseende å nämndens funktioner.

Man har hört sägas, att häradshöfdingarnas motstånd mot denna förändring beror på deras maktlystnad. Makten är ljuf, säges det. Jag har ingen erfarenhet om maktens sötma, men det kan väl hvar och en förstå. att det icke kan vara något ljuft i den makten att hafva till plikt att, så godt man kan, döma om medmänniskors väl och ve. Det är tvärtom en så tung plikt, att man mången gång önskar — det finnes ingen, som allvarligt har sysselsatt sig i detta yrke, som icke många gånger har haft en sådan önskan — att man icke ensam bure hela ansvaret. Men därför vill man icke lägga det på män, som, på grund af bristande lagkunskap, icke hafva de förutsättningar, att de kunna bära den tyngd, som komme att på dem hvila.

Jag har, som herrarne kanske känna, offrat lång tid, några och fyratio år af mitt lif, uteslutande åt verksamhet såsom landt-domare i vidt skilda delar af vårt land. Jag har således samarbetat och varit i beröring med hundratals nämndemän, och jag har lefvat med folket i de orter, där jag haft min verksamhet, men jag har aldrig hört framställas — detta vill jag såsom erfaren man vittna och betyga — någon önskan från folkets sida, från nämndemän eller andre män, om att nämndens befogenhet skulle blifva utsträckt, utan man har i det hänseendet funnit allt, som det skulle vara. Detta må nu bevisa, att den föreslagna förändringen icke är grundad på något allmänt känt behof inom landet. Jag skulle knappast tro, att önskningarna om denna förändring sträckte sig i någon betydlig mån ut öfver Andra Kammarens rayon.

Jag vill icke längre upptaga kammarens tid; det har redan talats tillräckligt mycket om denna sak. Jag yrkar naturligtvis afslag på denna punkt. Då de andra frågorna, som sammanhånga med denna, komma fram, skall jag icke vidare yttra mig; jag vill blott ytterligare tillkännagifva, att jag i fråga om bevislagen står kvar på samma ståndpunkt som förut. Men dessa frågor lära vara beroende af denna, och på denna yrkar jag, såsom sagdt, afslag.

Herr Uppström; Herr grefve och talman, mine herrar! Jag tror, att ingen i denna kammare vidare kan hafva den uppfattning, som om genom den nya bevislagen några andra rättigheter beträffande bevispröfningen skulle meddelas domstolarne, än hvad de förut haft. Den fria bevispröfningen är gammal i vårt land, den har inträngt i folkmedvetandet, såsom tillkommande domstolarne. Denna fria bevispröfning har praktiserats både i underrätter och i öfverrätter, och Riksdagen har, så vidt jag vet, aldrig föreslagit något, som skulle återföra bevisningen och bevispröfningen till närmare öfverensstämmelse med 17 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag. Jag kan heller icke känna mig öfvertygad därom, att då, i sammanhang med att ändringarna i 17 kap. rättegångsbalken första gången föreslogos, tillika en begäran framställdes, att därmed skulle förenas ökad befogenhet för nämnden, det var någon uppfattning af att något nytt skulle införas i domstolarnas praxis. Jag tror, att man endast begagnade tillfället att få bära fram en önskan, som en och annan hade förut burit på i sitt sinne. Men om man nu skulle tillgodose denna önskan, så bör därvid beaktas, att med ökad befogenhet följer också ökad ansvar, men med ökad ansvar följer äfven ökad skyldighet för nämnden att sätta sig in i de mål, som den skall bedöma. Tillfälle måste således beredas nämnden att fullgöra denna plikt, men detta skulle bestämdt föra med sig, att domstolarnes verksamhet, sådan denna nu är anordnad, skulle blifva så störd, att hela arbetssättet komme att gå sönder.

Det är egentligen icke, efter hvad jag tror, för de urtingen och för de extra förrättningar, i hvilka nämndemännen deltaga, som de kunna anse sig eller af somliga anses hafva för litet att säga. Så vidt jag vet, öfverenskommer man där i all vänlighet om huru utslaget skall blifva; där ifrågakommer icke någon olika uppfattning, som icke utjämnas utan att någon behöfver känna sig förnärad. Särskildt vid synen hafva nämndemännen sig stora uppgifter förelagda såsom sakkunniga i fråga om huru det skall byggas, i fråga om pris o. s. v. Förslaget om vidgad befogenhet för nämnden afses väl således egentligen de lagtima tingen, och jag tänker då i första rummet på de orter, där lagtima ting hållas efter den gamla ordningen, således utan att 1872 års förordning tillämpas. I äldre tider, efter hvad jag hört uppgifvas, gick det så till, att domaren for ned till tingstället med hela sitt kansli och där uppehöll sig två, tre à fyra veckor, efter som behovet kräfde. Under tiden utfärdades icke blott rättsförhandlingarna, utan där afgjordes sakerna och där utfärdades expeditioner. Det var redan i gamla tider stadgadt, såsom fortfarande är fallet, att domaren icke fick aflägsna sig från tingsstället utan att hafva afsagt utslag och lämnat expeditionerna. På den tiden torde nämnden icke hafva saknat tillfälle att få reda på de mål, som förekommo till behandling. Svårare blef det med arbetssättet, då genom omständigheternas kraf tingen icke kunde vid första tillfället afslutas utan domaren, på sätt fortfarande sker, måste resa hem och där utarbete målen. Han måste då, för att fullgöra lagens föreskrift, till slutsammanträdet, d. v. s. före öfver-

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.

Forts.)

läggningen med nämnden, hafva expeditionerna med utslagen utskrifna. Nu för tiden, då nämnden endast har en kollektiv röst, är därmed förenad ganska liten risk; men denna ökas i den mån man ökar nämndens befogenhet. Häraf följer, att man måste freda sig för den risken genom att sammankalla nämnden någon gång — en eller flera — mellan rättegångsdagarne och sluttinget; men därigenom är fara värdt, att nämnden blir uttröttad, den försitter tid, som den vill begagna till annat, och man kommer helt säkert att förlora de bästa bland nämndemännen. Nämndens anseende och intelligens skulle därigenom blifva nedsatt, på samma gång den skulle få mera att säga. Nu anser emellertid lagutskottet, att hela den föreslagna förändringen skulle komma att hafva liten betydelse. Hos nämnden skall, enligt utskottets förmenande, äfven framgent med lika styrka göra sig gällande den naturliga obenägenheten att öfvertaga ansvaret nämligen såsom domare. Åt personer, som af obenägenhet för ansvar, låta udda vara jämnt, vill jag icke anförtro någon domareverksamhet, än mindre sådan i någon större utsträckning.

I sådana fall, där tingslaget sedan gammalt varit ett enda med tolf nämndemän, skulle en förändring lättare låta sig genomföras, ty där tjänstgöra nämndemännen samtidigt; men det är på många ställen, som sammanslagning af tingslag har ägt rum för att få tätare sammanträden. Såsom nämndes af den förste talaren, har man i åtskilliga domsagor, där sådan sammanslagning vidtagits, begagnat sig af sin rätt att hafva nämndemän kvar till ett antal, motsvarande antalet nämndemän i de gamla tingslagen. Det finnes, såsom denne talare också nämnde, en domsaga, som har icke mindre än 84 nämndemän. Jag har här en tjänstgöringsordning från denna domsagas nämndemän; jag kan icke läsa upp den helt och hållet, men ber att ur densamma får anföra följande:

Af de 12 nämndemän, som tjänstgöra på ett januarisammanträde, är det 5, som därefter icke komma in i tjänstgöring förrän vid det senaste sammanträdet på hösten, d. v. s. vid slutsammanträdet i december; 5 komma in i februari och de återstående 2 tjänstgöra icke mera under året. Då ett mål är slutfördt, skall, enligt hvad är föreskrifvet, utslag meddelas genast, eller, om detta icke kan ske, på något följande sammanträde, d. v. s. här på sammanträdet i februari, i mars o. s. v. Skall målet bedömas på sammanträdet i februari, deltaga i dömandet 5 nämndemän af dem som suttit i januari; om de andra under februarisammanträdet närvarande 7 nämndemännen öfvervarit den handläggning af målet, som kan hafva ägt rum å ett eller flera sammanträden under nästföregående års hösteting — detta har jag icke undersökt, men alla hafva ej varit tillstädes alla gånger. Om målet är, af mera invecklad beskaffenhet och skall afgöras först vid marssammanträdet, är ingen nämndeman med från januari. Huru skall det vara möjligt, att under sådana förhållanden nämndemännen skola kunna sätta sig in i målen så hastigt, att någon egentlig domsrätt kan dem anförtros? Dem måste beredas tillfälle att förut få underrättelse om sakerna, det åligger domaren att därom träffa förfogande.

Olägenheterna af den föreslagna förändringen skulle således minst låta känna sig i de domsagor, där tillämpning af 1872 års förordning kunnat äga rum utan förening af tingslag, men man kan naturligtvis i ett sådant ämne som detta icke hafva olika lagstiftning för olika delar af landet. Huruvida åt nämnden, lekmannelementet inom häradsrätterna, skall inrymmas ökad befogenhet, det är något, därom jag nu icke vill yttra mig. Förändringen kan i allt fall icke äga rum utan stora förändringar i domstolsorganisationen. Det enda, som berättigar en dylik förändring, är syftet att få bättre domstolar, starkare domstolar, som äro än mera skickade att fylla sitt ändamål. Tror man nu, att detta skall kunna ske genom att öka nämndens befogenhet, på sätt föreslaget är, må det då ske; för min del anser jag på grund af det jag haft äran anföra, att det icke går för sig. En svagare domstol behöfver — och behöfver det i högre grad än en starkare — goda bevisregler. Det är af högre vikt, att bevislagen bifalles, om organisationen skall behållas oförändrad. Domarekåren skulle svika sin plikt, om den icke skulle söka gifva den nya lagen full tillämpning, så att den icke, såsom meningen dock synes vara, komme att finnas till endast på papperet, men allting i själfva verket förblifva på samma sätt som förut, i hvilket sistnämnda fall den föreslagna förändringen ju är fullkomligt onödig.

Jag tillåter mig yrka afslag å den föredragna punkten.

Herr Lilliesköld: Herr grefve och talman! Till en början anser jag mig böra upplysa, att, då frågan om utsträckt domsrätt för nämnden vid sistlidne års riksdag behandlades och i denna kammare ställdes under votering, jag tillhörde dem, som röstade emot förslaget. Detta föranleddes ej så mycket däraf, att jag ställde mig afvisande mot själfva förslaget, utan fastmer däraf, att jag vågade hysa den förhoppning, att Andra Kammaren i afgörandets stund skulle visa sig hafva nog besinning att ej ställa hela lagen om bevisning inför rätta, och framför allt den viktiga del däraf, som afsåg en utsträckt frihet i bevispröfningen, beroende af tillmötesgåendet mot det uppställda krafvet på en motsvarande ökning af nämndens makt. Tillika hyste jag den förhoppning, att, om än frågan erhöle den utgång, som densamma sedan fick, bevisningslagen skulle på nytt framläggas, och den Andra Kammare, som efter förrättade nyval komme att afgöra lagens öde, skulle visa sig mera besinningsfull. Det har emellertid tyvärr visat sig, att detta hopp gäckats, då den Andra Kammare, som nu går att sitta till doms öfver förslaget, lika oefftergiftigt uppställt samma villkor som dess företrädare.

Vid sådant förhållande har denna fråga för mig inträdt i ett nytt läge; och jag har ansett mig pliktig att, innan jag går att för andra gången afgifva mitt votum, taga frågan i förnyadt noggrant öfvervägande, utan hänsyn till inrotad gammal fördom mot rubbandet af ett uråldrigt rättsinstitut och utan afseende å hvarje förutfattad åsikt rörande det mera eller mindre berättigade i påståendet, att såsom motvikt mot ett befaradt maktmisbruk från domarens sida

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)

skulle erfordras en större makt hos nämnden. Frånsedt alla dessa hänsyn ställer sig då frågan så, huruvida de betänkligheter, som anförts mot den föreslagna ändringen, öfverväga eller ens uppväga alla de fördelar, hvilka enligt min mening obestridligt äro förenade med den fria bevispröfningen. Visserligen har man från visst håll förnekat dessa fördelar; men för mig stå de fast, och såsom den betydelsefullaste vill jag påpeka den, att domaren därigenom skulle frigöras från dessa fasta bevisregler, hvilka mången gång tvinga honom att döma emot sin öfvertygelse eller hindra honom att döma i öfverensstämmelse med hvad han anser vara sant.

Denna förnyade pröfning af frågan har för mig så utfallit, att jag icke funnit vare sig ur historisk eller praktisk synpunkt de uppställda betänkligheterna vara af beskaffenhet att utgöra hinder för ett tillmötesgående af det här uppställda krafvet; och ber jag att få med några ord gifva skäl för denna min uppfattning.

Såsom den främsta betänkligheten emot förslaget har, för att använda ett yttrande ef en talare vid fjolårets riksdag, framhållits, att »genom ett sådant stadgande den princip, på hvilken organisationen af våra landtdomstolar är byggd, helt och hållet rubbas», och att man därigenom öfverger »den fasta grund, på hvilken man nu står och på hvilken institutionen hvilar». Ja, mina herrar, skulle detta vara en sanning, så är det åtminstone en sanning med modifikation. Det skulle vara en sanning, därest vår svenska historia toge sin början år 1734 eller det år, då nämndens nuvarande ställning fastslogs; men vår historia är äldre än så, och denna äldre historia lämnar ett annat vittnesbörd. Den visar nämligen, att under en mycket lång period nämnden ensam och oberoende af domaren utöfvade hela bevispröfningen; nämnden både upptog och pröfvade bevisen efter bästa förstånd och samvete, utan att vara bunden af några regler, medan domarens enda uppgift var att säga hvad lag var och affatta domen. Denna rent folkliga institution efterträddes sedan af ämbetsdomaren, och med honom försvann den gamla o begränsade bevispröfningen: det var för att lägga ett band på honom, som den första grundvalen till det legala bevissystemet lades. Detta är den historiska gången; och herrarne torde däraf finna, att man åtminstone ej ur den synpunkten kan finna något skäl att motsätta sig krafvet på ökad befogenhet för nämnden.

Vidare har det äfven sagts — såsom ock af en talare vid senaste riksdag framhölls — att genom utvidgning af nämndens domsrätt nämnden skulle komma att ryckas med domaren om makten. Detta skulle visserligen kunna vara sant under den förutsättning, att nämnden sattes i tillfälle att, utan hänsyn till domarens votum, med endast enkel pluralitet öfverrösta honom. Men så afses icke i det föreliggande förslaget, utan måste enligt detta $\frac{3}{4}$ af nämnden vara eniga, för att nämnden skulle diktera rättens beslut. Jag föreställer mig, att genom denna, enligt mitt förmenande, måttfulla ökning af nämndens befogenhet och den större hänsyn, som domaren i följd häraf måste taga till nämndens mening, en bättre samverkan och ett större förtroende kommer till stånd mellan domare och

nämnd, hvilket åter kommer att hafva den lyckliga verkan, att häradsrätternas utslag komma att vinna i auktoritet.

Till sist har det äfven påståtts, att nämnden ej skulle besitta de kvalifikationer eller förutsättningar, som kräfdes för uppberandet af dess nya maktställning. Men, om man, mine herrar, för sig klargör den verkliga innebörden af den fria bevispröfningen, att denna mindre innefattar en uppgift för den tekniskt bildade juristen än för lifserfarenheten och det allmänna sunda omdömet, så torde, med hänsyn särskildt till den höga ståndpunkt, hvarpå folkbildningen i vårt land nu befinner sig, med fog kunna ifrågasättas, om nämnda påstående är berättigadt; och framställer sig i stället för den frågan, om ej, då vid den fria bevispröfningen det sunda förnuftet tager ut sin rätt på bekostnad af de juridiska reglerna, nämnden, som inom domstolen representerar det sunda, praktiska förståndet, kan och bör tillerkännas ett ökad inflytande på domsluten.

Sammanställer jag allt detta, och därtill lägger att jag i likhet med lagutskottet hyser den bestämda uppfattning, att en utsträckt befogenhet för nämnden ingalunda medför några vådor för den allmänna rättssäkerheten, utan tvärtom därigenom vinnes den betydande moraliska fördel, att med det ökade ansvaret nämndens själfkänsla och ansvarskänsla höjas — hvartill ytterligare kommer att jag fullkomligt delar den åsikt, som af en förutvarande nämndeman uttalades i Andra Kammaren, att det ingalunda vore troligt, att efter en sådan utvidgning af nämndens befogenhet rättens utslag komme att gå i en annan riktning än hittills — så torde herrarna finna förklarligt, att jag med en dylik uppfattning låtit de betänkligheter falla, som jag förut hyst, och nu finner mig oförhindrad att yrka bifall till lagutskottets hemställan i denna punkt.

Herr Trygger: Herr grefve och talman! Mine herrar! Efter de utförliga och klara anföranden, som här, särskildt af den förste högt ärade talaren, hållits till stöd för yrkandet om afslag å utskottets hemställan, behöfver jag ej göra något särskildt uttalande för att motivera min ståndpunkt utan skall inskränka mig till att bemöta något af hvad den siste högt ärade talaren anförde.

Denne talare gjorde gällande, att, historiskt sedt, saken förhölle sig på det sätt enligt svensk rätt, att, så länge vi här i landet hade fri bevispröfning, ägde nämnden ett afgörande inflytande i fråga om bevisningen, men att, då nämnden beröfvades denna befogenhet och ämbetsmannens inflytande inom domstolen växte, den fria bevispröfningen inskränktes och man i stället fick legala bevisregler. Och slutsatsen var då ganska naturligt den, att när man återgår till den fria bevispröfningen, bör man ock återgifva åt nämnden det inflytande, den förut haft. Äfven om detta påstående i afseende å den historiska gången vore riktigt, så synes mig dock, som om den ärade talaren därmed ej bevisat hvad han ville bevisa: ty hans historiska utredning kunde väl aldrig bevisa mera, än att man vid den fria bevispröfningens fastställande med afseende å bedömandet af den förda bevisningen borde gifva nämnden ökad befogenhet, men ingalunda att man, såsom här

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)

föreslagits, äfven med afseende å *rättstillämpningen* skulle gifva nämnden ett större inflytande. Detta lärer väl icke kunna förnekas. Men, mine herrar, jag har tänkt efter, *hvar* den högt ärade talaren hämtat upplysningen om den af honom framställda historiska utvecklingen, och jag har därvid sannerligen sökt förgäfvos. Det förefaller mig nästan, som om här skett någon sammanblandning mellan den svenska rätten och den romerska. I den romerska rätten ägde det förhållandet rum, att så länge man med afseende å civila tvister hade kvar den gamla ordo *judiciorum privatorum*, d. v. s. att, sedan saken först förevarit hos prætor, själfva afgörandet af tvister sedan öfverlämnades åt en folkvald domare, *judex*, så länge hade man fri bevispröfning, hvaremot, då under den senare kejsaretiden ämbetsmännen fingo öfvertaga hela handläggningen och afgörandet af tvisten, började legala bevisregler att allt mer och mer vinna insteg. Där fanns således den utveckling, som den ärade talaren påstått hafva ägt rum i Sverige. Enligt min mening åter var den svenska uppfattningen en helt annan.

Vi ha här icke utgått från fri bevispröfning, ty i den gamla svenska likasom i den germanska rätten var från början beviset något rent formellt. Det torde aldrig i tiden hafva funnits en så formell bevisteori som den, hvilken i den äldsta svenska och germanska rätten var gällande; där gällde, att beviset icke ens afsåg att öfvertyga utan var blott en formell prestation, ålagd den i hvarje fall bevisskyldige (bevisberättigade), och denna prestation var bestämd i lagarne. Bland dessa prestationer var äfven bevis med nämnd: nämnden själf var sålunda ett bevismedel. Visserligen måste parten lägga fram sina öfvertygande skäl för nämnden men blott för att nämnden sedan skulle lämna honom det bevismedel, som bestod i ett dess uttalande till partens förmån. Sedan ägde emellertid en förändring i detta hänseende rum, då den senare romerska och kanoniska processens legala bevisregler småningom inträngde äfven hos oss. Och den tidsperiod, då denna legala bevisteori, som blef slutligen fastslagen i 1734 års lag, gjorde sig i vårt land gällande, var just den, då nämndens inflytande ökades, ity att den, från att dittills hafva stått utom domstolen, gick in såsom en beståndsdel i domstolen. Således vågar jag påstå, att, historiskt sedt, det ingalunda kan sägas, att den legala bevisteoriens införande hos oss skett i samband med att nämndens inflytande minskats, utan tvärtom skedde det i samband därmed, att nämnden ingick som en beståndsdel i domstolen och dess befogenhet således betydligt vidgades.

Oberoende emellertid af huru det förhåller sig med saken, historiskt sedt — därom kan man ju ha olika meningar, ty utvecklingen ligger långt tillbaka i tiden, och källorna äro ej alltid fullt klara — framställde den ärade talaren ett argument till stöd för sin mening i det yttrandet, att den fria bevispröfningen är något, som mera är det sunda förnufts sak än rättsinsiktens. Jo, det är visserligen sant; men man kan väl ej komma ifrån att, då den fria bevispröfningen ingalunda innebär, att man skall afgöra saken efter sin inre öfvertygelse såsom den franska juryn, utan att man skall afgifva

ett på objektiva skäl grundadt omdöme, huruvida ett visst faktum inträffat eller icke — man kan väl då, säger jag, icke komma ifrån, att en person, som ofta fullgör denna pröfning, skall blifva skickligare däri än den, som därmed sysslar mera sällan. Detta är ej annat än hvad som återkommer på andra områden; och jag kan ej finna annat än att yrkesdomaren bör genom sin större erfarenhet och öfning förvärfva större förmåga än andra att riktigt uppskatta den förda bevisningen. Och vi böra icke lämna ur räkningen, att den, som ej är van att uppskatta bevis, förledes synnerligen lätt af somliga bevismedel, hvilka skenbart äro mycket öfvertygande, men i verkligheten litet bevisande. Detta är något, som man i England uppmärksammat så till vida, att vissa bevismedel ej få framläggas för juryn, därför att de så lätt vilseleda. Fackdomaren låter sig ej föras på afvägar, men de, som endast en eller annan gång syssla med dömande, kunna lättare ledas vilse.

Nu erkänner jag gärna, att nämnden hos oss har och väl äfven i framtiden får långt bättre öfning än en jury; men jag påstår bestämdt, att nämnden aldrig blir så öfivad som domaren. Och jag kan icke förstå, att domaren, därför att han är juridiskt bildad, skulle förlora den allmänt mänskliga förmågan att med sundt förnuft bedöma, om ett faktum existerar eller icke. Motsidan synes utgå ifrån att en person, i och med det han blefve domare, skulle bli mindre omdömesgill än förut, sämre än de, som icke ha juridiska insikter.

Hvad nu själfva bevislagen angår, skall jag spara den, till dess vi komma in på nästa punkt; här vill jag blott ange ett ytterligare skäl, hvarför jag ej kan gå med på lagutskottets förslag till utvidgning af nämndens befogenhet i domstolen. Det skälet är, att jag håller på domaremaktens oberoende. Det är en grundsats, som i den svenska rätten är fastslagen i grundlag, att ingen domare, vare sig högre eller lägre, skall kunna afsättas af Konungen. Men, mine herrar, det är lika farligt, om domstolarnes oberoende angripes nedifrån som uppifrån. Och denna nämnd, som väljes för sex år — den är icke ett element, som är ett uttryck för detta oberoende. Den representerar oberoendet af styrelsen, men den representerar icke oberoendet af folket. Och jag för min del håller strängt på att domstolen skall hafva en åt alla sidor oberoende ställning. Detta är det afgörande skälet, hvarför jag ej kan gå med på utskottets förslag, ty det innebär en väsentlig försämring i förhållande till gällande bestämmelser. Jag kan ej finna annat än att detta förslag i själfva verket går ut på att göra våra häradsrätter till kollegiala domstolar, där en del af ledamöterna äro afsättliga och helt och hållet beroende af opionen inom det område, där de väljas.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Hasselrot: Jag skall tillåta mig genmäla något af hvad här anförts mot lagutskottets förslag och skall då hufvudsakligen vända mig mot den förste ärade talaren å stockholmsbänken, hvilken gjort lagutskottets utlåtande till föremål för den fullständigaste och

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)*

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)

grundligaste kritiken. Han började med att säga, att den paragraf, som nu är i fråga, ej hade något samband med bevisningslagen som sådan, och att jag i min ringhet skulle ha sagt något ungefär ditåt under förra riksdagen. Jag vill nu också erkänna, att något *direkt* samband emellan nämndens ökade befogenhet och den nya bevisningslagen ej finnes, utan att den ena frågan kan lösas äfven om den andra faller; men så mycket samband finnes dock, att egentliga *anledningen* till denna begäran om ökad befogenhet för nämnden ligger i den friare bevispröfning, som den nya lagen skulle medföra. Det är sant och alldeles riktigt, att det genom den nya lagen icke blir någon fullt fri bevispröfning, men denna lag innebär dock en något friare syn på bevismedlen, än man hittills haft. I så fall bör man dock, såsom den siste ärade talaren sade, låta domaren vara den afgörande, enär han har större vana, mera förutsättningar för att uppskatta bevismedlen rätt, och att således detta ej bör utgöra skäl för någon utvidgning af nämndens befogenhet. Häremot vågar jag emellertid invända, att detta visserligen vore åtminstone relativt sant, om alla domare vore fullt vana och öfvade, men tyvärr är detta icke och kan ej vara förhållandet. Någon gång måste ju de unga börja på egen hand, och det kan väl då lätt hända, att ett eller annat misstag göres. Men det är då ej heller underligt, om den allmänna uppfattningen i landet känner behovet af någon motvikt, då dessa unga domare med sin ringa vana skola anförtros den fria bevispröfningen, på det domen icke i ett eller annat fall må blifva oriktig. Man har intet annat anspråk, sades det, än att det skall blifva väl och riktigt dömdt, och därför skall sörjas genom bevisningslagen. Ja, men en viktig förutsättning härför är ju dock, att domstolen är väl och riktigt sammansatt, ty eljest har man inga garantier för en riktig dom, huru bra bevisningslagen än är.

Den ärade talaren sade mycket positivt, att det *ej går an* att likställa nämnden med den juridiskt bildade domaren. Huru har man gjort i rådstufvurätterna i alla smärre städer. Där går det mycket väl för sig att lämna illiterate rådmän samma rösträtt som de juridiskt bildade ledamöterna; och dock ha dessa illiterate rådmän, enligt min mening, mycket mindre förutsättningar att fylla sitt värf än nämndemannen på landet. Men i dessa städer går det för sig.

Den ärade talaren sade vidare, att med en majoritet som den här föreslagna eller med $\frac{3}{4}$ vore det nog ej så farligt; men man komme därmed in på ett annat plan än hittills, och man visste ej, huru långt man sedan komme på det sluttande planet. Jag har redan förut en gång tillåtit mig säga, att jag knappt vet något farligare och olämpligare skäl än detta; ty det kan användas mot hvarje reform, och man kommer då att ständigt stå och stampa på samma punkt. Nej, enligt min mening må man vid en reform taga steget så långt, som man har fast botten under fötterna, men låta det vara slut därmed. Den ärade talaren frågade vidare, om lagutskottets ordförande kunde garantera, att man slutar där — om

detta var säkert? Nej, säkert är det ju icke; men det beror ju på denna kammare och huru långt den vill gå. Den har ju alltid sitt veto och kan säga: så långt gå vi, men icke längre. Garantien ligger således hos denna kammare själf, och mera kan man väl ej begära. Till den punkt, som här föreslagits, är förändringen praktiskt ofarlig — det erkänna alla.

Sedan har såsom en särskild olägenhet med denna nämndens ökade rösträtt framhållits, att inom en del domsagor det finnes otroligt många nämndemän. Jag förstår ej, hvad detta inverkar härvidlag. Samma olägenhet förefinnes ju redan nu, där man har många nämndemän, att de, som skola vara med om domen, ej varit med om handläggningen. Domaren måste då i hvarje fall för denna nya nämnd, som skall döma, men ej närvarit vid föregående rättegångstillfällena, redogöra för handlingarnas innehåll. Sedan får nämnden med stöd af denna redogörelse döma, antingen som hittills kollektivt eller, som här föreslagits, med 3 af rösterna. Jag kan ej se, att svårigheten är större i det ena fallet än i det andra; i båda fallen måste målet för nämnden föredragas. För öfrigt är det nog alldeles säkert, att antalet af nämndemän, där det är större än tolf, så småningom kommer att minskas och att man, så vidt möjligt, kommer att söka återgå till det gamla antalet, tolf. Den hufvudsakliga anledningen till, att man hittills på sina håll motsatt sig en sådan inskränkning, är nog, såsom herr Afzelius påpekade, de många andra bestyr, som ålagts nämndemännen, särskildt vägsynerna; men då nu i år Riksdagen begärt, att ersättning må lämnas för biträdet vid dessa syner, kommer nog motviljan för minskning af nämndemännens antal att försvinna, man vill då nog ej ha flera än tolf, hvilket ju också vore för domaren lämpligt.

Man säger vidare: denna makt kommer säkerligen icke, med nuvarande uppsättning och med den ton, som nu råder bland allmogen, att missbrukas, men hvad säkerhet hafva vi, att sådant framdeles icke kommer att ske? Ingen säkerhet, men med den förtröstan jag har till svenska folket, att det icke skall försämras, kan jag dock ej tänka mig annat, än att domstolarne skola blifva så sammansatta, att de icke missbruka ett lämpligt och riktigt tillgodo-seende af dessa kraf å ökad befogenhet. Jag föreställer mig, att denna fara är mycket aflägsen, om den verkligen finnes.

Det är enligt min mening icke rätt, att, såsom den ärade talaren förutsatte, då kamrarna hafva olika uppfattning, man bör motsätta sig allt tillmötesgående. Tvärtom, äro anspråken från ena sidan berättigade, bör man, så vidt möjligt, rätta sig därefter. Är det däremot en ren maktfråga, ett löst anspråk — »detta vill jag» — är jag den förste att gent emot sådant säga nej. Men båda kamrarna kunna såsom lika berättigade göra anspråk på tillmötesgående, och i detta fall ser jag med Andra Kammarens ögon. Den känner sig hafva ett kraftigt behof af denna ökade befogenhet för att kunna utan misstroende lämna den friare bevispröfningen i händerna på domarne, till hvilka den nog i allmänhet hyser stort förtröende, men för hvilka den tror denna medverkan icke vara skadlig, utan väl be-

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)

höflig; och om kammaren i detta fall går Andra Kammaren till mötes, kan den hafva så mycket större anspråk, att medkammaren en annan gång också går oss till mötes, och har äfven större skäl att, då medkammaren gör någon sak till en ren maktfråga, säga nej.

Här finnas goda skäl för Andra Kammarens mening, och jag är fullkomligt öfvertygad, att denna nämndens ökade befogenhet utan afseende på den friare bevispröfningen icke vore någon olycka, utan att tvärtom därigenom vissa fördelar skulle vinnas. Men äfven om man härigenom skulle anse sig göra en uppoffring, tror jag den vara fullt befogad. Den nya bevisningslagen innefattar så många fördelar, är så länge efterlängtd, att om dess stora önskvärdhet troligen icke finnes mer än en mening. Den innehåller bland annat nya bestämmelser angående skadestånd, hvilka jag anser bland de viktigaste. Hittills har, då fråga varit om ersättning i sådant afseende, parterna nödgats enligt de legala bevisningsreglerna styrka skadans storlek, och då detta ofta varit omöjligt, har anspråket i brist på bevisning underkänts eller endast i ringa mån kunnat bifallas. Enligt den nya lagen, och detta är en stor förmån, äger domstolen att mera själfständigt bestämma skadeståndets belopp. Men utöfvandet af denna rätt, som icke så mycket är en juridisk som icke mera en praktisk fråga, betingar äfven i sin mån nämndens ökade befogenhet. Detta är en sak, som nämnden lika väl förstår som domaren.

Hvar och en, som har erfarenhet af förhållandena på landet, skall gifva mig rätt däri, att, om man håller sig till tvistemålen, kanske icke ett fall af tjuvu innebär en rent juridisk fråga, där bestämd lag finnes att tillämpa, utan dylika mål röra oftast praktiska förhållanden, tolkning af kontraktsbestämmelser, affärsförhållanden och ersättningsfrågor, där det praktiska, sunda förnuftet gör sig gällande. Mången gång betyder där nämndemannens klara, sunda omdöme lika mycket som den juridiska insikten.

Här är för öfrigt redan så mycket sagdt för och emot, att man vid denna tidpunkt icke lär på något sätt kunna inverka på någons omdöme. Jag tillåter mig dock vädja till kammaren i fråga om denna mycket behöfliga lag angående bevisning. Den har, såsom den förste talaren nämnde, tre gånger förut legat på kammarens bord. Mycket allvarligt och dugligt arbete är därpå nedlagdt, och icke blott domarne, utan allmänheten behöfver den. Kan det vara rätt, att, uti en så viktig fråga som denna, förslaget om nämndens ökade befogenhet skall utgöra ett absolut hinder för erhållandet af denna lag om fri bevispröfning? För min del tror jag det icke. Jag tror, att man skall känna sig lätt om hjärtat, då man gjort medgifvande åt detta relativt billiga anspråk och vunnit så mycket godt, som denna lag i sig själf innebär.

Jag tillåter mig yrka bifall till nu föredragna paragraf.

Herr af Ekenstam: Herr grefve och talman, mine herrar! Frågar man, hvad egentligen det är, som åstadkommit, att detta förslag om ändring af 2 § 23 kapitlet af rättegångsbalken framkom-

mit, hvilket ju innebär en utvidgning af nämndens befogenhet, så anföras egentligen tvenne skäl. Det ena är, att genom nämndens ökade befogenhet skulle större garanti vinnas för riktig tillämpning af lagen angående friare bevispröfning, och det andra att genom nämndens större befogenhet denna befattning skulle blifva mer eftersträfvad samt höjas i allmänhetens omdöme. Hvad nu först angår den så kallade garantien, hafva vi ju redan förut vida mer kompetenta personer än jag fastslagit, att denna så kallade friare bevispröfning verkligen icke leder till något annat nytt eller märkvärdigare än hvad nu snart sagdt dagligen af domstolarne tillämpas. Det är således icke något nytt, opröfvadt, som skulle införas, utan endast ett lagfästande af hvad som dagligen förekommer. Skulle för detta en garanti vara behöflig, skulle väl sådant bero på någon erfarenhet från våra landtdomstolar, men därom har dock ingen hittills ansett sig böra upplysa. Hvad åter angår, att genom den ökade befogenheten själfva nämndemannakallet skulle blifva mer eftersträfvadt och uppburet, ligger väl ett tveeggadt svärd uti sträfvet att göra detta genom en ökning af makten. Ar det så, att man sträfvar efter detta kall för maktens skull, och sålunda i utöfningen af domareverksamheten vid häradsrätterna införas något, som förut aldrig funnits där, nämligen maktfrågan, då kommer säkerligen rättskipningen i vårt land icke att vinna därpå. Dessutom torde väl mer än en gång kunna hända, att på detta sätt den del af nämnden, som har rätt att fälla utslaget, kommer genom ett eller annat förbiseende, visserligen utan allt ondt uppsåt, att fälla dom, som för densamma kan leda till ansvar. Är det tänkbart, att sådana förhållanden, som leda till ansvar, skola höja själfva kallets ställning? Ar icke mycket mer troligt, att sådana inträffande fall komma att sänka det i allmänhetens åskådning och att möjligen sådant just blir första anledningen till upphäfvande af denna gamla nationella och hittills synnerligen välsignelsebringande institution? Huru jag än ser saken, kan jag i denna ökning af nämndens befogenhet icke finna något eftersträfvansvärdt eller något af omständigheterna i minsta mån påkalladt. Tvärtom finner jag en sådan lagändring innebära en ganska stor fara just därför, att här frågan om makt komme in i vår rättskipning. Den kan också, såsom jag nyss antydde, blifva första inkörsporten till en rättsorganisation af helt annan beskaffenhet än den vi nu hafva eller önska.

Det är därför, herr grefve och talman, jag icke kan vara med om lagförslaget i förevarande paragraf, utan yrkar afslag.

Herr Annerstedt: Ut i det bemötande, som lagutskottets ärade ordförande lämnade mot den förste talarens anförande, utgick han hufvudsakligen därifrån, att det lagförslag, som nu varit föremål för lagutskottets behandling, skulle innefatta en så utsträckt tillämpning af den fria bevispröfningen, att en fordran af motvikt för denna ökade frihet för domaren vore befogad. Detta skäl, som under föregående öfverläggningar i frågan ofta framhållits, kunde vid behandlingen af 1893 års förslag med något skäl hafva framställts, men

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rätts-
gångsbalken.*
(Forts.)

sedan detta förslag undergått de jämkningar och inskränkningar, som tid efter annan i 1893 års förslag blifvit vidtagna, och då vi nu stå inför 1903 års förslag, kan man icke längre enligt min uppfattning med skäl bestrida den förste talarens yttrande, att här föreliggande förslag är ingenting annat än en kodifikation af de bevisningsregler, hvilka så småningom i praxis gjort sig gällande. Detta har icke blott af honom utan äfven af flera underdomare vitsordats. Vid sådant förhållande frågas, hvarför skall då en motvikt nu behövas? Det har icke från någon sida med skäl kunnat framhållas, att rättstillämpningen för närvarande vid våra underrätter på landet vore sådan, att en motvikt vore behöflig. Fortfarande såsom hittills är förhållandet mellan domare och nämnd sådant, att något tal om motvikt för den ene eller andre icke kan uppkomma. Under sådana förhållanden synes mig påståendet, att ifrågavarande förändring af den föreslagna paragrafen skulle stå i något samband med den lag vi i öfrigt i dag hafva att behandla, icke vara riktigt. Det är ett löst sammanhang dem emellan: tvenne olika frågor äro hopkopplade och, såsom föregående talare framhållit, resultatet har blifvit en kompromiss. Lagutskottets ordförande sade, att en kompromiss kan vara berättigad, då man på detta sätt åstadkommer framgång för tvenne frågor, båda sådana, att deras främjande länders till landets utveckling och båtnad. Men efter den uppfattning jag har, måste jag instämma i hvad den förste talaren yttrade i fråga om att utsträckt rösträtt för nämnden är en utveckling af den beskaffenhet, att den icke kan anses gå i rätt riktning. Alldeles oberoende af frågan om ordnande af lekmannelementet i första instans, synes den förste talaren hafva gifvit en fullt bindande bevisning därom, att under nuvarande förhållanden utvidgad befogenhet för nämnden icke kan lända till annat än försämring af rättskipningen i vårt land, och att på kompromissens väg åstadkomma en kodifikation af bevisningsreglerna och en förbättring af detaljbestämmelser i detta afseende på samma gång som en försämring af domstolarnes organisation kan icke vara tillrådligt. Lagutskottets ordförande söker visserligen göra gällande, att betydelsen af det beslut, kammaren nu skulle fatta i den föredragna punkten, kan ses från olika sidor. Men redan af den förste talaren är framhållet, att vid den sakkunniga granskningen af denna fråga med sällspord enhällighet uttalats, att denna förändring icke vore nyttig, och jag befarar, att lagutskottets ordförande, då han ser frågan ur annan synpunkt, låter sig ledas af en lätt förklarlig önskan att söka bereda framgång åt denna lag i öfrigt, som han så länge sysselsatt sig med och för hvars framgång han hyser ett så lifligt intresse.

På dessa skäl, och då jag icke har den pessimistiska uppfattning om det rättas slutliga seger, som ordföranden i lagutskottet synes mig hysa, tror jag, att kammaren kan med full rätt afslå den nu föredragna paragrafen i den säkra förvisningen, att förr eller senare behovet af en kodifikation utaf bevisningsreglerna skall föra medkammaren till antagande af ett i och för sig riktigt förslag, oberoende af andra därmed sammankopplade frågor. Jag yrkar afslag.

Herr Sandqvist: I själfva verket tror jag icke, att den reform, som nu varit på tal så länge, kommer att medföra så synnerligen stor effekt i praktiken. Jag ber att få erinra om att 23 kap. 1 § rättegångsbalken lyder: »Å häradsting, så ock vid laga syn i jordatvist, må ej dömas, där ej sju i nämnden äro.» Om jag icke är alldeles oriktigt underrättad, torde det förhållandet mycket ofta inträffa, att det sitter icke mer än sju i nämnden, och då det rannsakas med häktade å för flera häradser gemensamt tingställe, torde det vara regel, att det allenast är sju nämndemän som tillkallas. I alla dess fall kan det således aldrig komma att inträffa, att förhållandet mellan domare och nämnd blir ett annat än det nu är: för närvarande skall domaren ha minst en nämndeman på sin sida för att få sin mening gällande, detsamma fordras också hädanefter. Jag skulle ju kunna upprepa åtskilligt af hvad här blifvit sagdt förut, men då redan så mycket blifvit ordadt, att icke något nytt vidare är att tillägga, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till lagutskottets betänkande i förevarande punkt.

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

Herr Hasselrot: Jag ber om tillgift, att jag en gång till begärt ordet, men frågans stora vikt må tjäna mig till ursäkt.

Herr Afzelius hade den uppfattningen, att i bevisningslagen fråga icke vore om friare bevispröfning utan egentligen om bättre bevisregler, och därför vore en hopkoppling af frågan härom med den fråga, som nu särskildt föreligger, icke behöflig och icke lämplig. Jag ber då att i sådant hänseende få fästa uppmärksamheten på den nya bestämmelse, som står i andra paragrafen af 17 kap. rättegångsbalken:

»Finner rätten, där fråga är om skadestånd, part vara därtill berättigad, men är ej angående skadans omfång fullständig utredning förebragt; äge rätten bestämma skadeståndet till det belopp, som med afseende å upplysta eller eljest af rätten kända förhållanden pröfvas skäligt.»

En så fri bevispröfning om den ofta förekommande frågan om skadestånd, som här införes, kan icke förnekas vara af stor betydelse. Jag tror således, att såväl från denna synpunkt som med hänsyn till flere andra stadganden af dylik innebörd man bör kunna gifva dem rätt, som anse, att ökad befoget hos nämnden af sådan anledning vore lämplig. Mig säges nu, att Andra Kammaren antagit bevisningslagen, men med det villkor, att den paragraf, som nu är föredragen, också blir godkänd. Man bör således bestämma sig, om man vill antaga förslaget i dess helhet eller låta sina betänkligheter beträffande nämndens ökade befoget utgöra hinder därför.

Herr Afzelius: Jag begärde ordet endast för att i största korthet replikera herr Hasselrot.

Åtskilligt har jag hört i dag som förvånat mig, men hvad jag särskildt förvånade mig öfver var herr Hasselrots uttalande, att han icke kunde förstå, att det skulle hafva inverkan på denna fråga att nämndemännen äro så många och att de »tura». Vill han då säga, att om

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

nämndemannen kommer till tings en gång om året och då får sätta sig ner och höra en mängd mål föredragas af häradshöfdingen i största korthet och så skall afgöra dem, icke är det något ondt i det, icke minskar det hans kompetens att döma saken! Ja, sätter man sina fordringar på kompetensen så minimala, får jag säga, att jag icke vet, hvarför man stannar där man nu velat stanna. Jag har alltid trott det gälla för allt omdöme, för alla de fall, när man skall bedöma en sak, att man bör ha varit med och hört och sett hvad frågan gäller och icke fått endast en knapphändig relation af en annan. Och sådan har meningen också varit med vår svenska nämnd: tolf nämndemän skulle sitta i rätten med domaren och höra och se allt som passerade; därefter skulle de döma. Man har icke tänkt sig, att de skulle tura om, komma då och då, snappa upp ett och annat och så afgifva sitt votum.

Herr Hasselrot anmärkte, att i själfva verket skulle detta kunna användas också mot den kollektiva rösträtten — också den skulle af detta skäl kunna anses olämplig. Ja, mina herrar, är det icke detta vi erkänna alla? Har icke äfven Andra Kammaren erkänt, att detta är ett svårt missförhållande, äfven med nämndens nuvarande domsrätt. detta turande, som inträdt efter tingslagens sammanslagning. Hafva vi icke alla erkänt, att detta nedsätter nämndens verkliga kompetens? Men att deducera på det sättet, att som detta missförhållande kan åberopas äfven mot den kollektiva rösträtten, det ingenting särskildt har att betyda vid en utsträckning af rösträtten, det är ett resonnemang, som jag för min del icke kan följa.

Den underrättelse, som herr Hasselrot meddelade oss, att Andra Kammaren ställt antagandet af detta förslag såsom villkor för bevislagens antagande, förenklar i hög grad saken. Jag har vetat hela tiden att så var. Jag har talat och jag har ämnat handla under den förutsättningen. Den är nu utsagd och ställningen fullkomligt klar. Jag vidhåller mitt yrkande om afslag.

Herr Hasselrot: Endast ett par ord för undvikande af missförstånd.

Min mening är icke den, att det är lyckligt och bra — eller ens likgiltigt såsom herr Afzelius sade — att nämnden afgör saker, som den icke varit med om att handlägga. Men detta händer delvis för närvarande. Nämnden skall inbestå af 12 personer, men i regeln sitta icke mer än 7 eller 8 i den, och dessa bytas om, så att det icke är ovanligt, att nämnden får bedöma saker, i hvars handläggning icke alla ledamöterna i densamma deltagit. Det blir härutinnan icke sämre genom att nämnden får större befogenhet än den nu har. Villkoret för användning af nämndens kollektiva röst är alltid det, att fullständig redogörelse för målet lämnas nämnden. Får nämnden en sådan fullständig redogörelse af domaren, blir det icke svårare för nämnden att afgifva sin röst — med en pluralitet af tre fjärdedelar — än att afgifva kollektiv röst.

Herr Hedenstierna: Då jag är ledamot af lagutskottet, anser jag mig skyldig att angifva min ståndpunkt i denna sak.

Jag har icke haft tillfälle att deltaga i behandlingen inom utskottet af denna paragraf. Hade jag det gjort, skulle jag hafva ställt mig såsom reservant och yrkat afslag. Jag ber endast att få tillkännagifva detta, och jag förenar mig nu med dem som yrka afslag.

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

Efter det öfverläggningen ansetts härmed afslutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande af den nu föredragna paragrafen och vidare på afslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner lagutskottets förslag till lydelse af 23 kap. 2 § rättegångsbalken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—22;

Nej—88.

16 kap.

3 §.

Herr Trygger: Den upplysning, som lagutskottets ordförande gaf, att Andra Kammaren gjort den nyss förkastade paragrafen till villkor för bevislagens antagande, vore tillräcklig anledning att yrka afslag på den 3 § af 16 kap. och därmed på hela förslaget, så att vi kunde förskonas från ett sammanjämningsförslag, som vore ägnadt att förrycka den situation, som nu är fastslagen. Resultatet kan ju aldrig blifva annat än det nyss beslutade — att Första Kammaren icke kan gå in på en utsträckning af nämndens befogenhet. Men för min del har jag en särskild anledning att yrka afslag på denna 3 § och därmed på hela bevislagen. Det skälet är, att Riksdagen förra året ingaf till Kungl. Maj:t en skrivelse, hvori Riksdagen begärde en mera tidsenlig lagstiftning i afseende på parts ed. Samtidigt antog visserligen Första Kammaren för sin del den i föreliggande förslag intagna lydelsen af paragraferna angående parts ed. Men detta var icke oförenligt med situationen förra året, ty då förelåg ett Kungl. Maj:ts förslag, som man ville antaga, men hvori man begärde en förbättring i vissa punkter, för hvars skull man icke ville riskera förslagets godkännande. Nu ligger saken

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.*
(Forts.)

annorlunda. Nu är det Riksdagen, som skulle taga initiativet till bevislagens antagande, och därvid vore det väl minst sagdt egenomligt, om man antog bestämmelser om partseden, som man i fjolårets skrifvelse förklarade vara otillfredsställande. Ännu orimligare blefve ett dylikt sätt att gå till väga, om man, på sätt lagutskottet föreslagit, nu ingåfve till Kungl. Maj:t ännu en skrifvelse angående ed i rättegång och ordningen för dess afläggande.

På dessa skäl yrkar jag afslag på förevarande 3:e § och därmed på hela lagförslaget.

Herr Hasselrot: Jag kan knappt föreställa mig, att kammaren på grund af dåligt lynne eller någon annan mig oförklarlig anledning skulle underlåta att ingå i pröfning af denna lag och beträffande dess olika bestämmelser uttala sin mening. Det har kammaren gjort föregående år, då det icke mer än nu var utsikt att få lagen igenom. Det finnes för öfrigt knappt någon af dessa paragrafer, som icke kammaren förut har godkänt. Herr Trygger åberopade visserligen, att Riksdagen i fjol skref till Kungl. Maj:t i fråga om inskränkning af värjemålseden. Riksdagen uttalade då, att en förändring med afseende på nämnda ed möjligen var behöflig, och det kommer Kungl. Maj:t att taga under öfvervägande, hvilket väl icke hindrar, att vi under nuvarande förhållanden kunna nöja oss med de bestämmelser om värjemålsed, som nu finnas. Jag kan icke se något skäl mot tillstyrkande af denna paragraf eller mot det att öfriga paragrafer granskas och, i den mån det finnes lämpligt, godkännas. Jag vågar hoppas, att Första Kammaren vid en sådan granskning skall finna bevisningslagen vara väl hopkommen samt fylla många och trängande behof.

Jag yrkar bifall till den föredragna paragrafen.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af förhandlingarna, att i afseende på förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle afslås.

Sedermera gjorde herr vice talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å paragrafen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner lagutskottets förslag till lydelse af 16 kap. 3 § rättegångsbalken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås ifrågavarande förslag.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—35;

Nej—56.

*Lagförslag om
ändring i vissa
delar af rättegångsbalken.
(Forts.)*

4 §.

Herr Trygger: Jag anhåller att få yrka afslag å den föredragna paragrafen samt å alla de följande paragraferna.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes propositioner, först på godkännande af förevarande paragraf samt vidare på afslag därå, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Öfriga delar af det föreliggande lagförslaget.

Afslogos.

Herr Afzelius: Jag hemställer, att de följande paragraferna icke måtte uppläsas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

På härefter gjorda propositioner afslogos de under 2:o)—6:o) i den föreliggande punkten intagna lagförslag.

Utskottets i punkten a) gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid behandlingen af de särskilda lagförslagen.

Punkten b).

Herr Hasselrot: Jag tillåter mig att endast yrka afslag å denna utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning afslog kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 6 och 7 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 35, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af lagen om straff för ämbetsbrott af präst m. m., biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ändring i
sättet för utdel-
ning af vinet
i nattvarden.

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 6 och 7 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen i fråga om ändring i sättet för utdelning af vinet i nattvarden.

Herr von Möller: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag, men anledningen till att jag begärde ordet var icke för att inlåta mig på någon diskussion af själfva frågan, utan för att lämna några upplysningar rörande frågans historik.

På motionens andra sida nämnes, att danska sundhetskollegiets yttrande kunde väntas inom den närmaste tiden. Jag har nu erhållit bref från öfverläkaren, ordföranden i Allmänna danska läkareföreningen, doktor S. Meyer, hvori han säger, att danska kungl. sundhetskollegiet *mycket bestämdt framhållit smittofaran af det nuvarande bruket att använda den gemensamma kalken* vid utdelande af vinet i nattvarden och önskade införande af särskilda bägare för hvarje nattvardsgäst, hvarjämte kollegiet förklarar sig icke känna sig tillfredsställt med de konstruerade nattvardskalkar, som blifvit kollegiet förevisade och genom hvilka smittofaran icke skulle kunna undvikas.

Vidare ber jag att få nämna, att denna fråga icke är ny. Redan år 1787 utgaf en tysk läkare, Gruner, en afhandling om »Die venerische Ansteckung durch gemeinschaftliche Trinkgeschirre und den gemeinschaftlichen Kelch.» I Karolinska institutets bibliotek finnes visserligen icke denna afhandling, men i stället har jag påträffat en annan: Almanach für Aertzte und nicht Aertzte, Jena 1789, däri Gruner ingår i polemik mot en engelsk läkare John Hunter och hvori han fortfarande betonade den omnämnda smittofaran.

Herr Nyström, Carl: I likhet med motionären önskar jag lifligt bifall till denna framställning; och det lär väl icke vara det ringaste tvifvel om, att man i händelse af bifall vinner *något*, och det är, att det blir slut på saken, så att man slipper i dessa ting höra så mycket, som ju icke kan vara till glädje eller uppbyggelse för de flesta. Och man får slut på saken på det rätta sättet; den går till de medicinska auktoriteterna och kommer tillbaka med en utredning, som skall stödja sig på de moderna metoderna och upp-
täckterna och vid hvilken man således icke har något slags frestelse att sätta något litet frågetecken i kanten. När saken nu kommer tillbaka från de medicinska auktoriteterna, skall som sagt alltid en förmån vinnas, ty antingen hafva dessa auktoriteter med stöd af nyare vetenskapliga rön förklarar, att smittofara verkligen finnes i allvarsam grad — det är nämligen icke nog att konstatera smittofara i allmänhet, ty en sådan finnes ju snart sagt öfverallt, äfven i denna sal, utan denna fara skall framträda i särskildt afsevärd grad, så att den påkallar, att åtgärder vidtagas — och då är det bra, att saken blifvit bragt på tal och ändamålet har vunnits — eller också säga de, att faran är ringa eller ingen, och då är också en stor vinning gjord, ty då kunna vederbörande känna sig tillfredställda. Och, ifall utslaget utfaller på sist omnämnda sätt, kan man dess-

utom måhända använda det såsom ett slags försök till kur för en sjukdom, som är svår, nästan obotlig och som man — herr talman — skulle kunna kalla — bakteriofobi.

Om ändring i sättet för utdelning af vinet i nattvarden.
(Forts.)

Herr Dahlberg: Jag hyser starka tvifvelsmål, huruvida det kan vara lämpligt, att Första Kammaren beslutar en framställning i det nu föreslagna syftet. Under intrycket endast af den allt mera tilltagande bakterieskräcken finnas icke tillräckliga skäl för att med alltför ovarsam hand vidröra en så grannliga sak, hvilken har så ytterligt starka försänkningar hos den stora massan af vårt folk. Jag tror också, att det nuvarande sättet för begående af den heliga akt, som frågan gäller, har alltför djupa sympatier i folkmedvetandet, för att Första Kammaren bör i någon nämnvärd mån ansluta sig eller lyssna till uttrycken af berörda skräck.

Jag yrkar afslag.

Herr af Burén: Om motionären tror, att han genom framställande af detta förslag visat det sanna modet, så har han bedragit både sig själf och andra. Förhållandet är däremot alldeles tvärtom eller raka motsatsen. Jag skall icke inlåta mig uti och jag tror att kammaren icke heller önskar någon debatt om denna mycket allvarliga sak, hvarför jag, herr vice talman, utaf både plikt och samvete anhåller att få yrka afslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Nyström, Johan Fredrik: De båda sista talarnes anföranden ha verkligen förvånat mig en smula, i synnerhet den första talarens, som ansåg, att kammaren icke borde med allt för ovarsam hand beröra detta ämne. Det kan väl icke gärna anses, att utskottets förslag på något sätt kan ställas under denna rubrik. Utskottet har icke alls upptagit herr von Möllers kläm, utan utskottets förslag är ingenting annat än en omskrifning utaf hvad ärkebiskop Ekman yttrat i denna sak, och sålunda ställer sig utskottet på en ståndpunkt, som icke på något sätt kan rubriceras såsom de båda sista talarne hafva gjort. Arkebiskopen har nämligen rörande detta ämne en gång offentligen sagt, att tanken på kyrkliga åtgärder icke borde ifrågakomma, förrän det af medicinska auktoriteter blifvit utredt, om någon verklig fara vore för handen eller ej. Arkebiskopen har således icke ställt sig emot en sådan utredning, som utskottet föreslår, och utskottet har icke gjort annat än framställt ärkebiskopens yttrande i form af förslag till kammaren.

Jag får alltså, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr vice talmannen jämlikt därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle afslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr vice talmannen sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *af Burén* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad tillfälliga utskottet hemställt i utlåtandet n:o 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda.

Ja—56;

Nej—41.

Afgåfvos och bordlades följande motioner:

n:o 51, af herr *Ljungberg*, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag angående vården af enskildes skogar m. m.; och

n:o 52, af herr *Hasselrot m. fl.*, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande af ett nytt stift m. m.

Upplästes följande ingifna läkareintyg:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare herr baron *R. von Kræmer* är af sjukdom hindrad att under närmaste tid delta i Riksdagens arbeten, intygas härmed.

Stockholm 11 mars 1903.

Tor Lamberg,
leg. läkare.

Justerades sex protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst bland betänkandena på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes klockan 3,24 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.